

ՀՈՒՅՄ

لويس

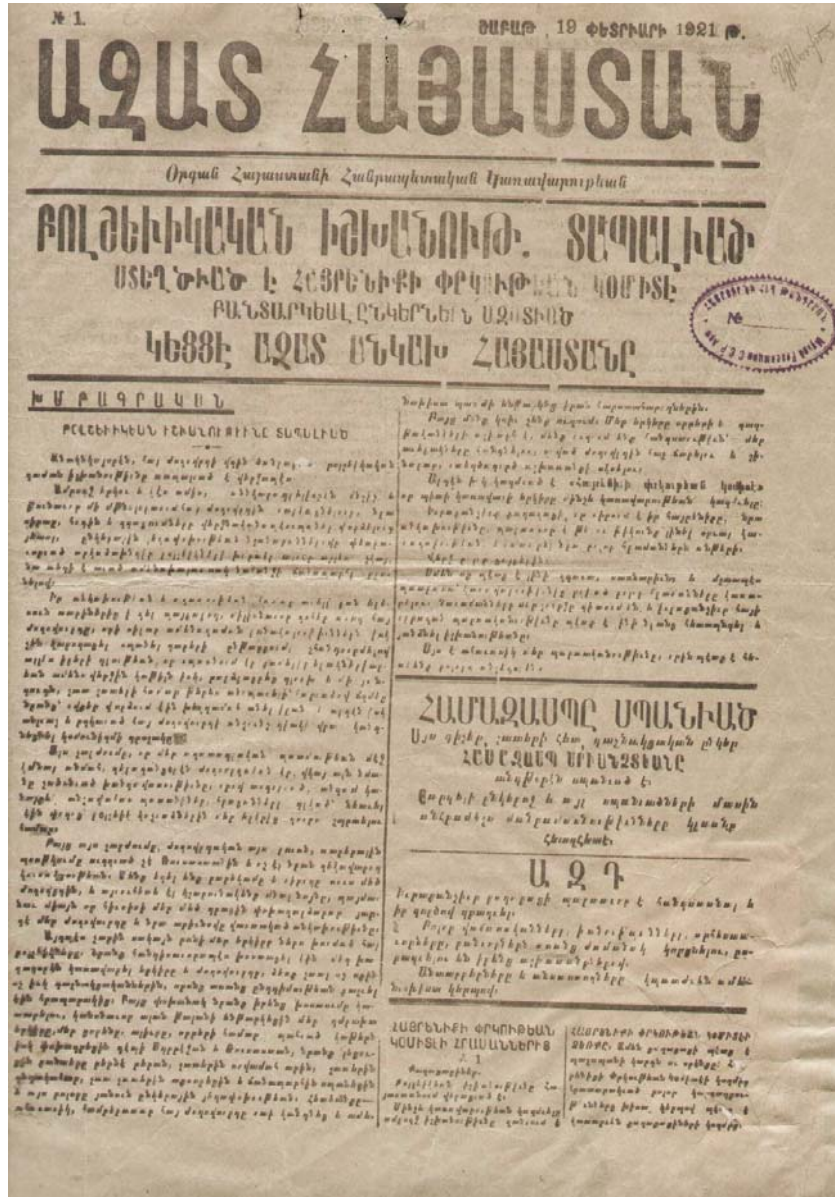
LOUYS

Armenian Monthly

ISSN 1682-5446

Մշակութային և հասարակական ամսագիր

Փետրվարյան ապստամբությունը՝ թե խռովությունը

Այս համարում

Հայերեն բաժին

1- Խմբագրական.....	0
2- Հայաստան.....	1
3- Արևմտյան Հայաստան.....	10
4- Սփյուռք.....	13
5- Միջազգային.....	15
6- Հասարակական.....	18
7- Մշակութային.....	21
8- Գծանկարչություն.....	22
9- Առածանի.....	22

Պարսկերեն բաժին

Հայ գրականություն և մշակույթ.....1-2

Ճապիկի առաջին էջում՝ Փետրվարյան...
Վերջին էջում՝ Էդ. Բաղդասարյանի նոր գրերը

Համար 208, Փետրվար 2016
No. 208, February 2016

ماهنامه لویس - شماره ۲۰۸ اسفند ماه ۱۳۹۴

ԼՈՒՅՍ

Արտոնատեր եւ գլխավոր խմբագիր՝

Էդ. Բաղդասարյան

Խմբագրական կազմ՝

Թամար Փանոսյան, Վանիկ Բաղդասարյան
Թամ Ղարախանյան, Մաթենիկ Ավետիսյան
Էմմա Բեգիջանյան, Հովիկ Վարդումյան,

Փոստարկը 15875-9488 Թեիրան - Իրան

Էլեկտրոնային փոստ՝ louys_monthly@yahoo.com
Ինտերնետային հասցեն՝ www.louysonline.com

LOUYS

Armenian Cultural and Social Monthly

License-holder and Editor-in-Chief

Edic Baghdasarian

www.Edic-Baghdasarian.com

WEB master: **Baruyr Baghdasarian**
POBox 15875-9488 Tehran – Iran
E-mail : louys_monthly@yahoo.com
Internet : www.louysonline.com

Թերթի Գինը՝ Հատարվածառ - 5000 ռիալ
Բաժանորդագրություն՝

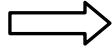
Իրան՝ մեկ տարի՝ 60,000 ռիալ

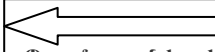
Արտասահման՝ մեկ տարի՝ 50 ԱՄՆ դոլար

Հոդվածների հեղինակների կարծիքները կարող են չհանրակրթել խմբագրության տեսակետներին:
Արտատպության դեպքում հղումը «ԼՈՒՅՍ» - ին պարտադիր է:

Պատմության իրական դասեր

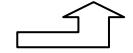
Իր երկու ելույթներում (<<Շ համագումարում եւ սեպտեմբերի 17-ի հանրահավաքում, 2010) Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը սահագանգում է, թե այսօրվա եւ 1920թ. իրողություններն ու իրավիճակները նման են, եւ ինչպես այն ժամանակ, այնպես էլ հիմա, կարող ենք ծանր ու անվերադարձ կորուստներ ունենալ, եթե երկրի քաղաքականությունը հաշվի չառնի այդ իրողությունները, ջրհի դրանցից ու չունենա կանխատեսելու կարողություն: Առաջին նախագահի սահագանգը կարելիություն է ստանում հատկապես նրանով, որ նա իր մեջ մեկտեղում է մի կողմից՝ գիտակ պատմաբանին, մյուս կողմից՝ առաջնակարգ ու փորձառու պետական գործչին, ինչը եզակի հնարավորություն է տալիս անզայր դիտարկել պատմաքաղաքական տեսանկյունից: Այս դեպքում պատմության դասը դառնում է առարկայական եւ ստույգ, ոչ թե վիպասանության կամ հրապարակահոսության համար նյութ, այլ գործնական քաղաքականության հիմք: Ո՞րն էր իրավիճակը 1920-ին: Օրվեկտիվորեն անխուսափելի էին, աղոտք, ան կորուստներ, որ կրեզինք, թե՛ կարող էինք նաեւ շահած դուրս գալ: Ի՞նչը մեզ պակասեց: Ո՞րն է նմանությունն այսօրվա հետ: Ռուսաստանը. Ռուսաստանը մեծ զիջումների գնով սեպարատ համաձայնագիր էր կնքել Գեորգիանի ու նրա դաշնակիցների հետ՝ այդ կերպ խորհրդային իշխանությունը ողջ երկրում հաստատելու, քաղաքագիտական անհավասար դժվարին շրջանը հաղթահարելու համար: Ֆրանսիայում ընթանում էր Առաջին համաշխարհային պատերազմում հաղթած պետությունների կոնֆերանսը, որտեղ Ռուսաստանը չունեղ վճիռների վրա ազդելու հնարավորություն: Այս ամենը չէր կարելի չտեսնել: Ակնհայտ էր նաեւ, որ արդեն վերականգնվող ու հզորագող Ռուսաստանը ձեռնամուխ էր եղել նախկին կայսրությունից պոկված երկրամասերը խորհրդայնագնելու ճանապարհով իր ազդեգրության ոլորտ վերադարձնելու գործին: Այդ երկրամասեղից էր Այսրկովկասը: Հետպատերազմյան Արեւմուտքը, մի կողմից՝ թույլագած երկարամյա պատերազմից, մյուս կողմից՝ զբաղված հետպատերազմյան կարգավորման հարգեղով, ջանում, բայց անգող էր գործուն ղմաղղել ռուսական նող իշխանության ծրագրերին, այդ թվում նաեւ Այսրկովկասում: Թուրքիան, Թուրքիան կանգնած էր հաղթող պետությունների կողմից մասնատման ծրագրի վտանգի առջեւ: Նույն հակառակորդի՝ Արեւմուտքի դեմ դաշնակից փնտրող Թուրքիան եւ Ռուսաստանն անմիջապես գտան իրար: Ռուսական բազմակողմ օգնության շնորհիվ Թուրքիայում Մուստաֆա Քեմալի կողմից գլխավորվող շարժումը ղվարությանը, բայց սկսեց շտկել իրավիճակը: Արդեն 1920թ. գարնանն առարկայագած էր ռուս-թուրքական ոչ ֆորմալ դաշինքը: Դրանից Ռուսաստանն ակնկալում էր իր ազդեղության վերականգնում Այսրկովկասում, Թուրքիան՝ մասնատումից փրկություն, հնարավող քի կորուստներով տարածքային ամբողջականության պահպանում: Մրանք նույնպես ակնհայտ իրողություններ էին: Աղորեջանը. Մեծ քաղաքական հմտություն պետք չէր տեսնելու համար, որ հենց առարկայագած այս տանդեմը, ոչ թե համաշխարհային պատերազմում հաղթած պետությունների փարիզայն կոնֆերանսը կամ այլ մի ուժ էր որոշելու Այսրկովկասի քարտեզն ու ճակատագիրը: Կարելու չէ՝ հնքնուղուն, թե Թուրքիայի օգնությանը, դա իսկույն տեսավ Աղորեջանը: 1920թ. ապրիլի 28-ին իշխող մուսավաթականները իշխանությունը հանձնեղին կոմունիստներին, Աղորեջան մտավ 11-րդ կարմիր բանակը:

Պատմության իրական...

Գրանով Ադրբեջանը դարձավ Այսրկովկասի ճակատագիրը որոշող այս դարչինքի «աստղագավառ անդամ» ստանալով դիրքային-քաղաքական առավելություն Հայաստանի նկատմամբ: Հայաստանը Հայաստանը կարող էր անմիջապես չեզոքագնել Ադրբեջանի այդ առավելությունը. մայիսի 1-ին հիշատակությունը վերագրելու գործողություններ ձեռնարկեցին հայ կոմունիստները (Մախիան աստատմություն): Գաշնակազան հիշատակությունը ան խեղճեց առյան մեջ: Սա ռնոհմագում էր Խորհրդային Ռուսաստանին: Ի հեճուկս վերելում բերված ակնհայտ հրոդուններին եւ գաղազաման միտումներին՝ Հայաստանի հիշատակությունը շարունակեց իր հույսը կապած պահել Արեւմուտքի հետ: Ընդ որում, գտնվել էին արեւմտյան դիվանագետներ, որոնք, թեւեւ ոչ պաշտոնապես, սակայն անկեղծորեն հուշել էին, որ թեւեւ Հայաստանի հարգը Ֆրոնայ մնում է Փարիզի կոնֆերանսի օրակարգում, սակայն ճիշտ կլինի, որ նա լեզու գտնի ու յուծումները փնտրի Այսրկովկասի խնդիրները կարգավորող իրական ուժերի՝ Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի հետ: Ռուսաստանին հակադրվելուց մի քանի ամիս անց՝ սեպտեմբերին սկսվեց հաւթուրական պատերազմը, հինգ երկու ամիս հետո ավարտվեց Հայաստանի վերջնական կապիտուլյացիայով: Այդ միջակայքում՝ զատուսի 10-ին, Արեւմուտքը, կատարելով իր ձեռնարկն աստատանությունը, Հայաստանին էր նմիտել Մեւոի յթեղ պարմանագիրը՝ առանց որա իրազողման որեւէ իրական ետախոհի ու յծակի: Հայի հետին կերպ... Երբ ամեն ինչ ավարտվեց, արտասահման փախած դաշնակազան գործիչները հետ նայեցին կատարվածին, ունակ էր արահանգումներում իրատեսության ու քաղաքական մտածողության առկայծումները եղան: Մասնավորապես՝ որ ճիշտ կլինէր 1920-ի մայիսին ոչ թե ճնշելիս պատամբությունը, այլ հիշատակությունը հանձնելին կոմունիստներին: Ահա այդպիսի խոսուս մի օրինակ նշանակող դաշնակազան Շավրի Թորիկյանից. «Ու երբ հետադարձ ակնարկ մը կը նետենք մեր պատմության մոա, կարեւի է, թերեւս ոսել, որ նախատեսելով մեր ճակատագրի անխուսափելի հոովությունը, ավելի կանուխեն ակտը էր համաձայնի մեր հյուսիսի որազանի հետ եւ արտեսելով հուսաստի 1920 սեպտեմբեր-ոկտեմբերտ հաւթուրական պատերազմեն եւ Ռուսաստանի կարելոր մեկ մասի կորստեն: Կամ ոսել, որ ակտը էր մեկնիլ քաղաքական իրապատրոթենե, ճանչնալ թեմայական ուժի եւ լեզու գտնել անոր հետ շատ ավելի համեստ սահմանների յուրթ, քան հետագային Ռիլյանյան սահմանները» (Ա. Խատիայան, Հայաստանի Հանրապետության ծագումն ու գաղազումը, 1968, Ներածական, էջ 6-7): Իսկ որո՞նք էին այդ «ավելի համեստ», քաղ ավելի քան թեայ սահմանները. Ղարս, Արդահան, Սուրմայու, Նախիջեան: Ավելագրած՝ մի մաս էլ Վանի վիլայեթից, հինգ խնդրում էր Քենադը, թեթ Հայաստանն որ հստոգ հաներ Փարիզի կոնֆերանսի օրակարգից: Դրան էլ ավելագրած՝ առնվազն Լեռնաիկ Ղարաբաղ եւ Չանգեզուր: Ասում ենք՝ առնվազն, քանզի ասահովելու համաղ հիմնական հնոդի՝ հորհողայնագման ուուուագումը եւ հուսափելու համար յրազուղիք քարդություններից, Ռուսաստանի հիշատակությունը մի սկզբունք էր որդեգրել, սահմանագատումն անել այնպես, որ հայաբնակ տարածքներն ու բնակավայրերը չհայտնվեն Ադրբեջանի կազմում, արդբեջանաբնակ տարածքները՝ Հայաստանի: Իսկ ի՞նչ արեց 1920-ի հիշատակությունը. Կառած մնագ Փարիզից, ստագավ Մեւոի յթեղ թուրթը եւ պատերազմ Թուրքիայի դեմ: Այդ պատերազմում վերջնական կապիտուլյացիայի ենթարկվելուց հետո միայն նա հիշատակությունը հանձնեց կոմունիստներին՝ Արեւսանդրաստի ստոդագուցի պարմանագրով փաթեթավորված: Այնու կողմում էին Ղարսը, Արդահանը, Սուրմայուն ու Վանի մի մաստ ստանալու հնարավորությունը: Բայց ռեթ կողմած ճեղ ամեն հն: 1920թ. նոտեմբերի 29-ին, Հայաստանում խորհրդային հիշատակություն հոչակումից անմիջապես հետ, Ադրբեջանը պաշտոնապես հայտարարեց, որ այդ առիթով վերագրած է համարում սահմանային վեճերը, Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեանը եւ Չանգեզուրը ճանաչում է Հայաստանի կազմում: Հասկանալի է, որ սույն հայտարարությունն իրականում արվում էր Ռուսաստանի կողմից, Թուրքիայի հետ համաձայնեցված, Ադրբեջանի բերանով: Հասկանալի է նաեւ, որ դրա դիմագ ակնկալվում էր խորհրդայնագումը առանց խոչընդոտների իրականացնելու հնարավորություն: Սակայն հաջողող վեց-տոթ ամիսների ռեթագումը բոող հակական տարածքներում ծավալվեց ամենաբողուն ռնողմագում հորհողայնագման դեմ. Լեռնային Ղարաբաղում՝ աստատմություն Թեւանի գլխավորությամբ եւ Հայաստանում՝ Գաշնակազանյան փետրվարյան հոովությունը, հինգ ամենավճողող յրթանում Հայաստանը գրկեց ճանաչված հիշատակությունից: Եւ այստեղ հարգը, բնականաբար, այդ ռնողմագման արդարագիտության ու ոչ արդարագիտության, պաշտոնապես կամ փաստագի հն հիշատակություն լինել-չլինելու կամ իրագիտնայ որեւէ այլ հարթության վրա յաետը է դնել կամ փնտրել: Հարգը ակտը է դնել քաղաքական հարթության վրա եւ դատել ստագված հետեւյալ արդյունքներով. նոր հակամարտության այդ ռնողագումն ու դրա հետեւանողով հօողուտ Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի յուծվեցին Նախիջեանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի հարգերը: Անորատրած Իսկ այժմ՝ անողատրանսը կողմանատատ այս սխաղ հետին յովով արձանագրած ուրչնակազան գողծի վեողբելոյա մնող շարունակությունը, որ, բնականաբար, արողատում է. «Այս բողող ոուուին է ոսել այսօր: Բայց քաղաքական դեկավադներեն կարելի է սպասել, որ այն նախատեսել անհավանականը, անտրամաբանականը, անիրականը»:

Պատմության իրական...

Հակիրճ լինելու համար ասենք միայն, որ, ի տարբերություն Հայաստանում իշխող դաշնակների, նույն այդ «անհավանականը, անտրամաբանականը, անիրականը» ժամանակին եւ ստույգ կարողացան «նախատեսել» Ադրբեջանում իշխող մուսավաթականները, եւ դա փաստ է: Վկայակոչենք նաեւ Առաջին հանրապետության վարչապետ Հ. Քաջագունու խոսքը, որ կարծես հենց այդ արդարացման պատասխանն է. «Եթե ճիշտ է, որ կառավարել՝ ասել է նախատեսել, սպա ուրեմն մենք միանգամայն անպետք կառավարիչներ ենք եղել, որովհետեւ հենց այդ նախատեսելու ընդունակությունն է, որ չենք ունեցել բնավ: Մենք շարունակ սխալած ենք եղել մեր հաշիվների մեջ եւ շարունակ անակնկալների հանդիպած, անակնկալներ՝ միայն մեզ համար, որովհետեւ չենք գիտակցել նախատեսել»: Վտանգը եւ յուծումը Ռ՝րն է վտանգը: Ինչպես 1920-ին, այնպես էլ հիմա, Այսրկովկասում հարբելու յուծող իրական ուժի (ուժերի) հետ քաղաքական հարաբերություններում Ադրբեջանի դիրքերի առաջանցիկ ամրապնդումն է: Այդ քանն Ադրբեջանին հաջողվեց 1920-ին, եւ շահեց Նախիջեանն ու Ղարաբաղը: Այդ քանը Հայաստանին հաջողվել է անել միայն մեկ անգամ՝ 1990-ականներին, եւ շահել է Լեռնային Ղարաբաղը: Այդ քանը չկարողացավ ու չի կարողանում անել Հայաստանն այսօր, եւ հետեւանքերը կարող են տիրու լինել: Ռ՝րն է պատճառը: Իրո՞ք կանխատեսելու ու հաշվարկելու դժվարությունը կամ անկարողությունը: Այդ դեպքում ակտը է ընդունել 1920-ի մուսավաթականների մտավոր գերագանցությունը դաշնակների, եւ այսօր՝ Ալիեի մտավոր գերագանցությունը Սերժ Սարգսյանի նկատմամբ: Բայց, ինչպես այն ժամանակ, այնպես էլ հիմա, խոսքը ոչ այնքան կանխատեսելու, որքան առկա իրողություններն ու բացահայտ գործընթացները տեսնելուն է վերաբերում: Ուստիե՛՝ բողողմին այլ է պատճառը. պատճառը իշխանության մեջ քաղաքական մտքի բացակայությունն է, քաղաքական էության չգոյությունը, նրա անտիքաղաքական էությունը: Այլ կերպ անհնար է բացատրել, երբ պարտված իշխանությունը կարող է մտքով անցկացնել «առնել Հանրապետության փողերը եւ փախչել հայդե՛ Փարիզ»: Այլ կերպ անհնար է բացատրել, որ Նախագահի պաշտոնը մարդու կարողությունը 10 տարվա ռնթագրում գողից կարող է հասցնել 4 միլիարդ դոլարի, նույն՝ «հանրապետության փողերի» հաշվին: 1920-ին 180 հազար կմ. քառ. «Մեր» ստանալու համար չէ, որ դաշնակները «հայրենասիրաբար» մերժեցին 65-70 հազար քառ. կմ. ը: Ճիշտ նույն կերպ՝ արդեն 10 տարի այս վարչախմբի խնդիրը «հայրենասիրաբար» Ղարաբաղի անկախությանը հասնելը չէ: Երկու դեպքում էլ նպատակը իշխանություն պահելն է՝ հանուն դրա հայրենիքը «հայրենասիրաբար» գողաբերելով: Ուստիե՛՝ պատմության իրական դասը թելադրում է այն միակ ելքը, ինչը ձեւակերպեց Հանրապետության Հիմնադիր-նախագահն իր ելույթում. արտահերթ նախագահական, սպա՝ արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններ, սահմանադրական կարգի եւ օրինական, այսինքն՝ քաղաքական որակ ունեցող իշխանության հաստատում: Այսպես կունենանք նույնպիսի կողուստներ, ինչպիսիք ունեցանք 1920-ին:

Ա. Հովսեփյան

ماهنامه ارمنی - فارسی زبان لویس

صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر ادیک باغداساریان

نشانی نشریه: تهران صندوق پستی ۹۴۸۸-۱۵۸۷۵

پست الکترونیکی: louys_monthly@yahoo.com

نشانی اینترنت: www.louysonline.com

چاپ احسان- تهران خیابان انقلاب شماره ۱۱۴۸ کد پستی ۱۳۱۵۷-۶۳۵۶۱ تلفن ۶۶۴۹۵۷۶۱

تکشماره ۵۰۰ تومان اشتراک مجله: تکشماره ۵۰۰ تومان. ایران یک سال ۶۰۰۰ تومان

خارج ۵۰ دلار شماره حساب ۱۴۰۶۸۶۴۹۲ بانک تجارت شعبه مجیدی سه راه ارامنه

- ◆ مقالات و دیدگاه های مندرج در ماهنامه «لویس» ازوما ینانگر موضع مدیر مسئول و هیئت سردبیری نیست.
- ◆ مقالات، عکس ها و مطالب رسیده باز گردانده نمی شود.
- ◆ نشریه در حکم و اصلاح مقاله ها مجاز است.
- ◆ استفاده از مطالب «ماهنامه لویس» با ذکر ماخذ آزاد است.

Հայաստանի Հանրապետություն

Կոմանդոս. Բախման դեպքում Ադրբեջանն ամբողջովին կոչնչացվի

Եթե դարաբաղյան հարցի պատճառով Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջև խոշոր ընդհարում լինի, դա կհանգեցնի Ադրբեջանի միակողմանի ոչնչացմանը: Այս մասին փետրվարի 3-ին մամուլի առուլիսի ժամանակ հայտնել է դարաբաղյան պատերազմի մասնակից, գեներալ մայոր Արկադի Տեր-Թադևոսյանը (Կոմանդոս):

Նրա խոսքով, սա նաև շատ փորձագետների, Ադրբեջանի դաշնակիցների ու Թուրքիայի տեսակետն է: «Մենք պատերազմ չենք ուզում, բայց Ադրբեջանը կարող է ավանտյուրայի գնալ: Հիմք ընդունելով միջազգային իրավունքը՝ մենք կարող ենք հասցնել ու կհասցնենք կանխիչ հարված», - շեշտել է Արկադի Տեր -Թադևոսյանը: Կոմանդոսը նաև հավելել է, որ Ադրբեջանում շատ բարդ իրավիճակ է ձևավորվել ազգային փոքրամասնությունների դրության համատեքստում:

Պատերազմի դեպքում Ադրբեջանը՝ որպես պետություն, կդադարի գոյություն ունենալ. Արման Նավասարդյան

Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի քաղաքականությունն ուղղված է ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի դեմ: Այս մասին Լուրեր-ի թղթակցի հետ գրույցում ասել է արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Արման Նավասարդյանը:

Անդրադառնալով ԵԱՀԿ ՄԽ գործունեության մասին Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի հայտարարությանը՝ նա նշեց, որ հիմա Ադրբեջանն ու Թուրքիան սկսել են գործել այդ ուղղությամբ: «Եթե Ադրբեջանը դուրս կա ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի կազմից, ապա ինքն էլ հենց կտուժի, քանի որ

այս պահին չկա այլ կառույց, որը զբաղվում է դարաբաղյան հակամարտության կարգավորմամբ:

Ադրբեջանական կողմը չի համաձայնում ԵԱՀԿ ՄԽ ամերիկացի համանախագահ Ջեյմս Ուորրքի առաջարկին: Հիմա հարցն այս կերպ է դրված. Անհրաժեշտ է կարգավորել սահմանին խնդիրը եւ միայն դրանից հետո անցնել բանակցությունների, քանի որ այս պահին բանակցություններն անհնար են», - 6 ընդգծել է Նավասարդյանը:

Նա չի բացառել, որ Բաքուն մտադիր է պատերազմ սկսել: «Երբ զագանին փակուղի եւ մտցնում, նա հարձակվում է: Ադրբեջանի դեպքում նման իրավիճակ է ստեղծվել: Կարծում եմ, որ անգամ Ռուսաստանը չի կարող կանգնեցնել դա: Ամեն բան կախված է նրանից, թե ինչպես կգարգանան իրադարձությունները Սիրիայում», - նշել է փորձագետը:

Նրա կարծիքով պատերազմի դեպքում Ադրբեջանը՝ որպես պետություն, կդադարի գոյություն ունենալ, քանի որ իրավիճակն այնտեղ շատ ծանր է: «Թալիշներն ու մյուս ազգային փոքրամասնությունները Ադրբեջանում իսկական ական են: Տնտեսական վիճակն այնտեղ նույնպես ծանր է», - նշել է Արման Նավասարդյանը:

Հիշեցնենք, որ Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը ԵԱՀԿ ՄԽ համանախագահներին մեղադրել էր իսլամաֆոբիայի եւ երկակի չափանիշներ կիրառելու մեջ: «Ճատ եմ ցավում, որ Մինսկի խմբի համանախագահները, որոնք պետք է զբաղվեն այդ հարցով, ձգտում են ոչ թե կարգավորման, այլ հակամարտության ստեղծման: Նրանց այսօրվա գործունեությունը բացարձակապես անիմաստ է: Նրանք ոչ միայն Հայաստանի վրա ճնշում չեն գործադրում, այլ նաև պաշտպանում են նրան հնարավոր խնդիրներից: Մենք մուտուլման ենք, այդ պատճառով էլ մեզ վերաբերում են երկակի չափանիշներով», - ասել էր Ալիևը:

Հայաստանն ու Իրանը պայմանավորվել են ստեղծել նոր միջազգային տրանսպորտային ուղի

Թեիրանում Տրանսպորտի եւ կապի նախարար Գագիկ Բեգլարյանի վարած բանակցությունների արդյունքում պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել Հնդկաստանը Իրանի, Հայաստանի, Վրաստանի տարածքով ու Սեւ ծովով Եվրոպային կապող միջազգային տրանսպորտային ուղու ստեղծման վերաբերյալ, հաղորդում է «Ազատությունը»:

Ռադիոկայանի հետ գրույցում Բեգլարյանը նշել է, թե իրենց հաշվարկով այս ուղին ավելի էժան է լինելու, քան Ադրբեջանով եւ Թուրքիայով անցնող ուղիներն են. «Իրանով անցնող բոլոր բեռները, որոնք գնալու են Եվրոպա կամ Ռուսաստան, փորձելու ենք մեքենայով ապրանքը բերել մինչեւ Երասխ, Երասխից գնացքներով Փոթի, արդեն Փոթիից նավով դուրս գանք Եվրոպա»:

Ըստ նախարարի, Հայաստանի տարածքով այդ ուղու անցնելը ապահովելու համար այս տարի մեկնարկելու է Հյուսիս-Հարավ ավտոմայրուղու Սյունիքի ու Վայոց ձորի հատվածների շինարարությունը: Ավտոմայրուղու այդ հատվածը Ազարակը կկապի Երասխ երկաթուղային կայարանին, որը երկաթուղային կապ ունի Վրաստանի սեւծովյան նավահանգիստների հետ • «Մենք այս տարի մեծ ուժ ենք ներդնելու (Հյուսիս - Հարավ ավտոմայրուղու) Հարավի կողմը: Հարավից եթե կարողանանք հասցնենք Քաջարան • • • ամենադժվար մասը Ազարակից Քաջարան է: Մենք բավականին շատ այդտեղ ենք կարողանում ժամանակ եւ ճանապարհը ավելի արագացնենք, եւ Քաջարանից Միսիան վաթսուս կիրմետր շահում ենք: Մենք այս տարի որ սկսենք աշխատանքները Ազարակից, իրանք կհասկանան, որ իրականում մեր այլընտրանքային ճանապարհն ավելի լավն է»:

«Մենք պայմանավորվեցինք, որպեսզի երկու կանտեյներներ Բոմբեյից բերենք՝ Իրանով, Պարսից ծոցով, Հայաստանով հասցնենք Սեւ ծով եւ այնտեղից Եվրոպա՝ որեւէ եվրոպական քաղաք, կոնկրետ ֆիքսենք գինը», - փոխանցել է Գագիկ Բեգլարյանը՝ հավելելով, որ պայմանավորվել են նաեւ երկու մեքենա Հայաստանից Իրանի տարածքով ուղարկել Իրաք՝ ճշգրտելու տարանցման գինը, որպեսզի այդ ուղին եւս կարողանան գործարկել:

Նախարարի խոսքով, իրանական կողմին ներկայացվել է երկու երկրները կապող երկաթգծի նոր ուղի՝ Մեղրի - Վայոց ձոր - Սեւան տարբերակի փոխարեն՝ Մեղրի - Վայոց ձոր - Երասխ: Նրա փոխանցմամբ, հաջորդ շաբաթ Երեւան են ժամանելու իրանցի մասնագետները՝ ուսումնասիրելու նոր տարբերակը • «Հնարավոր է, սա ավելի կարճ լինի եւ ավելի արագ կառուցելու լինի ապագայում: Իրանական կողմը շահագրգռվածություն ցուցաբերեց նոր երկաթգծի տեխնիկական ուսումնասիրության եւ վերջնական նախագծերի հարցում մասնակցություն ունենա եւ մեզ օգնի»:

Քննարկման փուլում է Իրաք-Իրան-Հայաստան ճանապարհի հարցը. Արմեն Երիցյան

Քննարկման փուլում է Իրաք-Իրան-Հայաստան ճանապարհի հարցը: Այս մասին, այսօր՝ փետրվարի 3-ին, ՀՀ-ում Իրանի նորանշանակ դեսպան Սեյեդ Քազեմ Մաջադիի եւ ԻԻՀ դեսպանության խորհրդական Սոփանի Փարիի հետ հանդիպման ժամանակ նշել է ՏԿԱԻ նախարար Արմեն Երիցյանը:

ՏԿԱԻ-ից Լուրերին հայտնում են, որ շնորհավորելով պարոն Մաջադիին դեսպանի պաշտոնում նշանակվելու կապակցությամբ՝ նախարար Երիցյանը ներկայացրեց ՏԿԱԻ-ի ծառայություններն ու գործառնությունները՝ նախանշելով այն բնագավառները, որոնցում

նախարարությունը կարող է նպաստել հայ-իրանական համագործակցության խորացմանը: Նախարարը ներկայացրեց նաեւ իր այցը Իրաքի Հանրապետություն՝ նշելով, որ քննարկման փուլում է Իրաք-Իրան-Հայաստան ճանապարհի հարցը:

Շնորհակալություն հայտնելով նախարարին ջերմ ընդունելության համար՝ դեսպան Սեյեդ Քազեմ Մաջադին նշեց, որ նպատակ ունի խորացնել Հայաստանի եւ Իրանի համագործակցությունը բոլոր բնագավառներում:

ՏԿԱԻ-ի հետ համատեղ աշխատանքների մասով քննարկվեց համագործակցությունը սեյսմիկ պաշտպանության, փրկարարաորոնողական աշխատանքների կազմակերպման եւ իրականացման, բնական եւ տեխնածին աղետների կանխման բնագավառում:

Տարածքային կառավարման ոլորտում առանձին մարզերի եւ քաղաքների միջեւ համագործակցությունը խորացնելու նպատակով դեսպանը նախարար Երիցյանին խնդրեց ՏԿԱԻ նախարարության անունից հրավեր ուղարկել Իրանի Հանրապետության Իսպահանի, Հորմոզգանի, Գիլանի նահանգապետերին եւ Թեհրանի մարզպետին: Այցի նպատակն է խորացնել Իրանի եւ Հայաստանի մարզերի համագործակցությունը գյուղատնտեսության եւ հատկապես ձկնաբուծության ոլորտում:

Կարեւորելով երկու երկրների միջեւ մերձեցումը նաեւ մարզային մակարդակով՝ նախարար Երիցյանը հանձնարարեց պատրաստել համապատասխան հրավերները՝ հավաստիացնելով դեսպանին, որ ՏԿԱԻ նախարարությունն իր գործառնությունների ոլորտում կանի ամեն ինչ հայ-իրանական համագործակցությունը խորացնելու եւ որակապես նոր մակարդակի վրա բարձրացնելու համար:

Հանդիպման ավարտին նախարար Երիցյանը հյուրերին ներկայացրեց ՀՀ ՏԿԱԻ Ճգնաժամային կառավարման ազգային կենտրոնի եւ ՀՀ կառավարության սերվերային տնտեսության պահուստի հնարավորությունները

Մահացել է ակադեմիկոս Հրաչիկ Միմոնյանը

Երեւանում 88 տարեկանում մահացել է ակադեմիկոս պատմաբան, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ՀՀ պետական մրցանակի դափնեկիր Հրաչիկ Ռուբենի Միմոնյանը:

Նա ծնվել է 1928թ. դեկտեմբերի 9-ին Սյունիքի Ծիմուհայր գյուղում՝ մտավորականի ընտանիքում: 1952թ. ավարտել է Երեւանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը: Հայկոմկուսի մարմիններում եւ գիտական հիմնարկներում վարել է գանազան պաշտոններ: 1971թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում, 1996թ. ընտրվել է ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի իսկական անդամ: 1977-90թթ. Հ. Միմոնյանը եղել է Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի՝ կուսակցության պատմության ինստիտուտի

տնօրեն, 1993-94թթ.՝ ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, 1991-93թթ.՝ սիլոնոքահայության հետ կապերի կոմիտեի նախագահ, 1994-2006թթ.՝ Ակադեմիայի նախագահի խորհրդական, 1999-2003թթ.՝ ղեկավարել է Երևանի պետական համալսարանի հայոց պատմության ամբիոնը, 2008թ.-ից ղեկավարում էր ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի ցեղասպանագիտության բաժինը:

Նա եղել է ՀԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի եւ ՀՀ Ազգային Ժողովի պատգամավոր:

Հրաչիկ Միմոնյանը գործուն մասնակցություն է ցուցաբերել Արցախյան շարժմանը: Նա երեք տասնյակ արժեքավոր մենագրությունների եւ ավելի քան չորս հարյուր գիտական հոդվածների հեղինակ է: Նա մտավորականի բարձր տիպար էր, պարզ, անկեղծ ու բարյացակամ: Ցավակցում ենք Հրաչիկ Միմոնյանի Հարազատներին:

Հրաչիկ Միմոնյանը իր ողջ գործունեությունը նվիրեց հայ ժողովրդի նորագույն պատմության ուսումնասիրմանը. ՀՀ նախագահ

ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը ցավակցական ուղերձ է հղել Միմոնյանների ընտանիքին՝ ճանաչված մտավորական, պատմական գիտությունների դոկտոր, Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս Հրաչիկ Միմոնյանի մահվան կապակցությամբ:

«Հրաչիկ Միմոնյանը իր ողջ գիտական գործունեությունը նվիրեց հայ ժողովրդի նորագույն պատմության ուսումնասիրմանը և արժանիորեն վաստակեց իր գործընկերների և ուսանողների հարգանքն ու համակրանքը:

Խորին ցավակցություն են հայտնում ձեզ, ձեր հարազատներին, մերձավորներին և անվանի պատմաբանի գործընկերներին»,-ասված է Հանրապետության նախագահի ցավակցական ուղերձում:

Ամինաթյունների հայաստանյան տեխնոլոգիայով հետաքրքրված են Novartis-ը եւ Procter & Gamble-ը

«Արմբիոտեխնոլոգիա» կենտրոնի՝ ոչ սպիտակուցային ամինաթյունների ստացման տեխնոլոգիայով ղեկավարվող խոշոր ընկերություններ են հետաքրքրված: Այս մասին Լուրեր-ի թղթակցի հետ զրույցում հայտնեց «Արմբիոտեխնոլոգիա» գիտաարտադրական կենտրոնի տնօրեն, Հայաստանի ԳԱԱ ակադեմիկոս, քիմիական գիտությունների դոկտոր Աշոտ Սաղիյանը:

Տեխնոլոգիան թույլ է տալիս նյութում անհրաժեշտ իզոմեր ստանալ, որը կարող է օգտագործվել հակավիրուսային, նարկոլոգիական եւ ուռուցքաբանական դեղամիջոցներում:

Համագործակցության շուրջ բանակցություններ են ընթանում, մասնավորապես, Novartis եւ Procter&Gamble կորպորացիաների հետ: Հնարավոր գործընկերների հետ կենտրոնը քննարկում է նաեւ համատեղ ձեռնարկություն ստեղծելու գաղափարը: «Մեզ առաջարկում են վաճառել տեխնոլոգիան, բայց մենք չենք ցանկանում: Այնքան էլ շահավետ չէ, հասկանում եք», - նշել է Սաղիյանը:

Կենտրոնն արդեն պատենտավորել է նյութը եւ այն թողարկում է ոչ մեծ քանակությամբ՝ տարեկան մի քանի հազար դոլարի: Ընկերությունը ծրագրում է արտադրությունը հասցնել հարյուր հազարավոր դոլարների: «Դրա համար արտադրական հզորություններ են պետք, իսկ մենք հոսքագիծ չունենք: Ինքնուրույն ձեռք բերելը նույնպես տարբերակ է: Ամեն դեպքում, ավելի լավ է ինքնուրույն աշխատենք, քան տեխնոլոգիան ուրիշի վաճառենք», - հավելեց Սաղիյանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԿԱՆ ԶԵՆՈՒՄԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵԳԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻԶՈՑՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

DEPARTMENT OF PUBLIC RELATIONS AND MASS MEDIA OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Հեռ.՝ 522.364, 525.392, ֆաքս՝ 522.364

Էլ. փոստ՝ press@president.am , URL: http://www.president.am

2016-02-12 / Նախագահը ներկայացրել է ՀՀ ԱԿԾ նորանշանակ տնօրենին

ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանն այսօր ՀՀ կառավարության անընթեք ազգային անվտանգության ծառայության ղեկավար կազմին ներկայացրել է ՀՀ ԱԿԾ նորանշանակ տնօրեն Գեորգի Կուտոյանին: Հանրապետության Նախագահը տեղեկացրել է նաև, որ ԱԿԾ նախկին տնօրեն Գորիկ Հակոբյանը օրենքի շրջանակներում ազատվել է զբաղեցրած պաշտոնից՝ տարիքը լրանալու կապակցությամբ և Հայրենիքին իր ծառայությունը կշարունակի ՀՀ Նախագահի խորհրդականի պաշտոնում: Հանրապետության Նախագահը Գորիկ Հակոբյանին պարգևատրել է Սուրբ Վարդան Մամիկոնյանի շքանշանով և շնորհակալություն է հայտնել նրան: «Գորիկ Գուրգենի՛, մեր պետության անունից ես Ձեզ շնորհակալություն եմ հայտնում երկար տարիների հետևողական և նվիրական աշխատանքի համար: Չնայած այսօրվանից Դուք ստանձնում եք նոր պարտականություններ, պատասխանատվության նոր ոլորտ, բայց հավատացած եղեք, որ Ձեր անունն արդեն իսկ գրվել է ՀՀ պետականաշինության պատմության մեջ: Դուք պրոֆեսիոնալների մեծ սերունդ եք դաստիարակել, և վստահ եմ, որ այսուհետ ևս բազմաթիվ մարդիկ դաստիարակվելու են Ձեր օրինակով: Ծնորհակալ եմ դրա համար, Գորիկ Գուրգենի՛: Վստահ եմ, որ պարոն Հակոբյանը դեռևս շարունակելու է իր փորձն ու գիտելիքները ներդնել ՀՀ պետականաշինության կարևոր գործում: Հաշվի առնելով այս ամենը՝ ես երեկ նաև մեկ այլ հրամանագիր եմ ստորագրել, որով Գորիկ Հակոբյանին պարգևատրել եմ Սուրբ Վարդան Մամիկոնյանի շքանշանով: Կարծում եմ, որ ՀՀ գեներալիտետի, բարձր զինվորականության համար այս շքանշանը շատ նվիրական և խորհրդանշական է: Ձեր վաստակած պարգևն է:

Ինչպես, վստահ եմ գիտեք, ես մեկ այլ հրամանագիր եմ ստորագրել և Ազգային անվտանգության ծառայության տնօրենի պաշտոնին նշանակել եմ Գեորգի Կուտոյանին: Ծնորհակալ եմ պարոն Կուտոյանին և հաջողություն մաղթում այս առավել քան պատասխանատու պետական պաշտոնում: Կարծում եմ, որ ԱԿԾ նորանշանակ տնօրենն իր սկզբունքայնությամբ, հետևողականությամբ, աշխատասիրությամբ, ինտելեկտ, նաև

Ազգային անվտանգության ծառայության գեներալների ու սպաների աջակցությամբ և, առաջին հերթին ձեր աջակցությամբ, պատվով կկատարի այս պատասխանատու պարտականությունը: Մա, իրոք, չսպիսակացն պատասխանատու պաշտոն է և չսպիսակացն պատասխանատու նշանակում: Պարոն Կուտոյանը պետական աշխատանքի բարձր պրոֆեսիոնալ է: Անգամ ընթացիկ, առօրյա խնդիրներ լուծելիս նա հիմքում քաղաքականություն է դնում: Նա ունակ է համակարգել գուզահեռ ընթացող գործընթացները և գտնել խնդրի լուծման ամենահիշտ ճանապարհը: Հինգ տարի ես աշխատել եմ Գեորգի Կուտոյանի հետ և այդ հինգ տարում ինձ մոտ անբավարարվածության որևէ նշան չի եղել: Սկզբունքային է, խստապահանջ իր նկատմամբ և, իհարկե, իր ենթակաների նկատմամբ:

Անցած տարվա դեկտեմբերին մեծածավալ սահմանադրական փոփոխությունների ընդունումը մեր երկրի համար, իրոք, շրջադարձային իրադարձություն էր: Դրա հետևանքով, ի թիվս այլ բարեփոխումների, արմատապես փոխվելու է մեր պետության կառավարման ձևը: Ինչպես պետական մյուս մարմինները, Ազգային անվտանգության ծառայությունը ևս կանգնելու է նոր իրողության և նոր պահանջների առջև՝ սկսած օրենսդրական համապատասխանեցումից, վերջացած փոխհարաբերությունների վերահիմնարկում: Մինչև 2018թ. տեղի է ունենալու իշխանության թևերի լուրջ վերադասավորում և պետական մարմինների լիազորությունների էական վերաբաշխում: Եվ այս անցումային փուլում ազգային անվտանգության մարմիններն իրենց գործառնությունների շրջանակներում պետք է ոչ միայն ապահովեն կառավարման համակարգի սահուն փոխակերպումը, այդ ընթացքում պետական իշխանության անընդհատությունը, այլև պետական մարմինների շարքում կարողանան ամրագրել իրենց արժանի տեղն ու կարգավիճակը: Այս ընթացքում ձեր առաջնային խնդիրներից մեկը լինելու է պետության ներքին անվտանգության ապահովումը, մասնավորապես՝ մի կողմից կոռուպցիոն երևույթների դեմ ավելի սուր պայքարը, մյուս կողմից՝ կանխարգելումը: Դուք պետք է պատրաստ լինեք ստանձնել այդ պատասխանատվությունը: Այդ քայլային, ստորագուցիչ դրսևորումների դեմ պայքարը հատկապես կարևորվում է երկրում իրականացվող սահմանադրական բարեփոխումների յուրյի ներքո: Այն էական դեր է ունենալու փոփոխությունների հանդեպ հավատի ու հանրային վստահության ձևավորման գործում: Ես կարծում եմ, որ իմ ասածը դուք շատ ճիշտ եք ընկալում: Մա չի նշանակում, որ մինչև հիմա ազգային անվտանգության մարմինները չեն պայքարել կոռուպցիայի դեմ, բայց ավելի սուր պայքարի անհրաժեշտություն կա այս փուլում: Եվ վստահ եմ, որ ազգային անվտանգության մարմինները կարողանալու են լինել համահունչ մեր հասարակությունում տեղի ունեցող փոփոխություններին: Ազգային անվտանգության ծառայությունը պետք է հուսալի և կայուն կառույց լինի հատկապես երկրի համար այս կարևոր անցումային փուլում: Մենք չունենք երկրորդ այդպիսի կամ նույնիսկ նման կառույց, հետևաբար՝ այս ոլորտում չենք կարող մեզ փորձարկումների շքեղություն թույլ տալ: Վստահ եմ, որ Ազգային անվտանգության ծառայություն նոր դեկավարությունը պահպանելու և զարգացնելու է ժառանգած լավագույն ավանդույթները, բարեխղճորեն և պատասխանատվությամբ է իրականացնելու մեր պետության և հասարակության անվտանգության ապահովման գործառնությունը»,-ասել է Նախագահ Սերժ Սարգսյանը:

ԱՄՇ նախկին տնօրեն Գորիկ Հակոբյանը շնորհակալություն է հայտնել Հանրապետության Նախագահին իր գործունեությանը տված նման բարձր գնահատականի համար: «Երջանկություն է, երբ մարդն այդքան տարի աշխատելուց հետո նման գնահատականով է թողնում իր պաշտոնը: Պարոն Նախագահ, լեթ տա Աստված, իմ առողջությունը ներքի, ես կշարունակեմ իմ աշխատանքը՝ ի բարօրություն մեր Հայրենիքի, և ինձ համար մինևնույնը չի լինի՝ կլինե՞ն հաջողություններ ազգային անվտանգությունում, թե՞ ոչ: Ես կանեմ ամեն ինչ, որպեսզի հաջողությունը շարունակվի և ավելի լավ լինի: Շնորհակալություն ձեզ»,-ասել է Գորիկ Հակոբյանը:

ԱՄՇ նորանշանակ տնօրեն Գեորգի Կուտոյանը շնորհակալություն է հայտնել ՀՀ Նախագահին՝ ցուցաբերած մեծագույն վստահության համար: «Հաշվի առնելով այն կարևորագույն գործառնությունները, որոնք օրենսդրությամբ

վերապահված են ազգային անվտանգության մարմիններին, պետական այս կառույցում ծառայության անցնելն ինձ համար մեծ պատասխանատվություն է և նույնքան մեծ պատիվ: Դուք միշտ բարձր եք գնահատել Ազգային անվտանգության ծառայության կողմից մեր երկրի անվտանգության և պետական շահերի հուսալի պաշտպանությունը: Նման վերաբերմունքը, թերևս, օրինաչափ է՝ նկատի ունենալով, որ այս ծառայությունը միշտ ունեցել է հմուտ դեկավարություն և բազմաթիվ նվիրյալներ, ովքեր իրենց ամենօրյա քրոնաշան աշխատանքի շնորհիվ կարողացել են պատվով կատարել իրենց առջև դրված խնդիրները: Պարոն Նախագահ, համոզված եմ, որ Ձեր ընդհանուր դեկավարությամբ և պարոն Հակոբյանի օժանդակությամբ ես և իմ գործընկերները կանենք հնարավոր ամեն ինչ, որպեսզի Ազգային անվտանգության մարմինների վաղեմի հեղինակությունը շարունակենք բարձր պահել: Պարոն Հակոբյան, ես նույնպես ուզում եմ շնորհակալություն հայտնել Ձեզ և, օգտվելով առիթից, շնորհավորել պետական բարձր պարգև ստանալու կապակցությամբ»,-ասել է Գեորգի Կուտոյանը:

URL:<http://www.president.am/hy/press-release/item/2016/02/12/President-Serzh-Sargsyan-visit-National-Security-Service/>

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԳՉՄԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

DEPARTMENT OF PUBLIC RELATIONS AND MASS MEDIA OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Հեռ.՝ 522.364, 525.392, Փաքս՝ 522.364

Էլ. փոստ՝ press@president.am, URL: <http://www.president.am>

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Գ. ՀԱԿՈՒԲՅԱՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԳԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2007 թվականի օգոստոսի 17-ի ՆՇ-193-Ն հրամանագրի 1-ին կետով հաստատված՝ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի կանոնադրության 16-րդ կետի 3-րդ ենթակետը՝

Գորիկ ՀԱԿՈՒԲՅԱՆԻՆ նշանակել Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի խորհրդական:

2016-02-12

URL: <http://www.president.am/hy/decrees/item/2568/>

Մահացել է Արման Մանարյանը

Փետրվարի 16-ին, 87 տարեկան հասակում կյանքից հեռացել է Արման Մանարյանը:

Կինոռեժիսոր, սցենարիստ, ՀԽՍՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, դերասան Երվանդ Մանարյանի կրտսեր եղբայրը՝ Արման Մանարյանը, ծնվել է 1929 թվականի դեկտեմբերի 15-ին Թեհրանում: 1949 թվականին ներգաղթել է Հայաստան: Սովորել է Երևանի Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանում, ապա ուսումը շարունակել Երևանի պետական կոնսերվատորիայում: Սովորել է նաև Համամիությունական կինեմատոգրաֆիայի պետական ինստիտուտում (ՎԳԻԿ), որի ռեժիսորական բաժինն ավարտելուց հետո նվիրվել է կինոֆիլմերի նկարահանման գործին: 1961-ին նկարահանել է «Տժվժիկ» կարճամետրաժ ֆիլմը: Դրանից հետո «Կարինե» (1967), «Հեղինակ աղբյուր» (1971), «Վերադարձ» (1972), «Մորգանի

խնամին», «Բյուրականի աստղադիտարանը» եւ այլ կինոնկարներ: Գրել է նաեւ ֆիլմերի սցենարներ:

Արման Մանարյանը նաեւ «Մասնա ծոեր» Էպոսի «Մասունցի Դավիթ» ճյուղի անիմացիոն ֆիլմի ռեժիսորն է: Մուլտֆիլմի սցենարը թեւեւ գոյություն է ունեցել դեռեւս 1995-ից, սակայն նկարահանումները սկսվել են միայն 2001 թվականից եւ ավարտին հասցվել 2009 թվականին: Տարեկան հնարավոր է եղել ավարտել ընդամենը 10 րոպեանոց հատված: «Մասնա ծոեր» մուլտֆիլմի բեմադրող ռեժիսորը եւ սցենարի հեղինակը Արման Մանարյանն է, բեմադրող նկարիչը՝ Վարդան Չաքարյանը: Կոմպոզիտորը Արման Մանարյանի որդին է՝ Հայկ Մանարյանը, եւ դաշնակահար ու կոմպոզիտոր Խաչիկ Մահակյանը: Արտադրությունը՝ Հայաստանի ազգային կինոկենտրոնի: «Մասնա ծոերի» հերոսների ձայները հնչյունավորել են դերասաններ Կարեն Չանիբեկյանը, Ժենյա Ավետիսյանը, Երվանդ Մանարյանը եւ ուրիշներ: Մուլտֆիլմում նաեւ Խորեն Աբրահամյանի ձայնն է հնչում: Մանարյանը 2012 թվականին արժանացել է «Հայակ» հայկական ամենամյա առաջին կինոմրցանակաբաշխության Հատուկ մրցանակի:

Մոսկվայի պայմանագրի չեղարկումը պաշտպանող նամակը ՌԴ նախագահի աշխատակազմից ուղարկվել է ԱԳՆ

ՌԴ Պետդումայի պատգամավորներ Վալերի Ռաշկինի եւ Սերգեյ Օբուխովի՝ 1921թ. մարտի 16-ին Թուրքիայի հետ կնքած բարեկամության եւ եղբայրության մասին Մոսկվայի պայմանագիրը խզելու առաջարկը պաշտպանող Ռուս-հայկական կազմակերպությունների համակարգող խորհրդի դիմումը, որն ուղարկվել էր Ռուսաստանի նախագահի աշխատակազմ, քննարկման նպատակով փոխանցվել է երկրի ԱԳՆ-ին:

Ռուս-հայկական կազմակերպությունների համակարգող խորհրդից հայտնեցին, որ այդ մասին իրենք տեղեկացել են նախօրեին:

Հիշեցնենք, որ Ռուս-հայկական կազմակերպությունների համակարգող խորհուրդը դիմել էր իշխանության գործադիր

եւ օրենսդիր թեւերի ղեկավարներին, ինչպես նաեւ Ռուսաստանի ԱԳՆ-ին, որտեղ իր աջակցությունն էր հայտնել ու ողջունել ՌԴ Պետդումայի պատգամավորներ Վալերի Ռաշկինի եւ Սերգեյ Օբուխովի՝ 1921թ. մարտի 16-ին Թուրքիայի հետ կնքած բարեկամության եւ եղբայրության մասին Մոսկվայի պայմանագիրը խզելու առաջարկը: Համակարգող խորհուրդը դիմել է նախագահին, վարչապետին, Դաշնության խորհրդին, Պետդումայի նախագահին, ՌԴ արտգործնախարարին:

Դիմումում, մասնավորապես, ասվում է. «Առաջարկը ճիշտ է եւ արտակարգ կարեւոր. Մոսկվայի պայմանագիրը ի սկզբանե Ռուսաստանի համար շահավետ չէր, քանի որ նախատեսում էր փաստացի պարտված կողմին հանձնել ռուս զինվորի արյունով գրաված հողերը: Պայմանագիրը ստորագրվել էր Հայաստանի պատվիրակության բացակայության պարագայում այն դեպքում, երբ նրանց հողերը հանձնում էին մի պետության, որը դրանից առաջ ջարդի էր ենթարկել իր 3 մլն քրիստոնյա քաղաքացիներին, որոնց կեսը հայեր էին:

Քրիստոնյաների ցեղասպանությունը ճանաչելու ցանկության բացակայությունը, ֆաշիստական Գերմանիայի հետ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում համագործակցելը, ՆԱՏՕ-ին անդամակցելը, Հյուսիսային Կիպրոսի օկուպացիան, քրդերի դեմ ռազմական գործողությունները, Չեչնիայի դեպքերի ժամանակ անջատողականներին աջակցելն ու արմատական ուկրաինական ուժերին օժանդակելը, ինչպես նաեւ Դրիմի իրադարձությունների ժամանակ տեղի ազգայնականներին օգնելը խոսում են այդ պետության մշտական ֆաշիստական եւ ցեղասպան բնույթի եւ հակառուսական ուղղվածության մասին: Եվ Սիրիայում թուրքական ուժերի գործողությունները, որոնց ընթացքում խոցվել էր ռուսական օդանավը, դրա վառ օրինակն է:

Ստեղծված իրավիճակում Ռուսաստանը պետք է ժամանակին համապատասխան քայլեր ձեռնարկի Թուրքիայի նվաճողական քաղաքականությանը պատասխանելու համար: Եվ 1921թ. Մոսկվայի պայմանագրի խզումը այդ միջոցներից մեկը կլիներ: Դա կծառայի Ռուսաստանի եւ այն ժողովուրդների շահերին, որոնք տուժել են Թուրքիայի ագրեսիվ քաղաքականությունից: Հայերը, հույները, ասորիները, եզդիները, Բալկանյան երկրների սլավոնները, արաբները, քրդերը եւ մյուսները սպասում են իրենց պատմական իրավունքների վերականգնմանը եւ անկասկած պատրաստ կլինեն օգնություն ցուցաբերել Մերձավոր Արեւելքում Ռուսաստանի քաղաքականությանը»:

Դիմումը ստորագրել են Ռուս-հայկական կազմակերպությունների համակարգող խորհրդի կազմում ընդգրկված 20 կազմակերպություններ:

Իրան-Հայաստան 400 կՎ լարման օդային գծի կառուցումը կավարտվի 24 ամսում. նախարար

Վարչապետ Հովիկ Աբրահամյանի գլխավորությամբ կառավարությունում քննարկվել է ՀՀ էներգետիկայի եւ բնական պաշարների նախարարության 2015 թ. ընթացքում կատարված հիմնական աշխատանքների, ՀՀ կառավարության 2015 թ. գործունեության միջոցառումների ծրագրի, գերակա խնդիրների կատարման եւ գնահատված կատարողականի հաշվետվությունը:

Նախարար Երվանդ Չախարյանը տեղեկացրել է, որ քննարկումների եւ բանակցությունների արդյունքում 2015թ. սեպտեմբերից վերսկսվել է Իրան-Հայաստան 400 կՎ

լարման օդային գծի կառուցման ծրագրի ֆինանսավորումը: Համաձայն ծրագրի իրականացման ժամանակացույցի, վերոնշյալ օդային գծի կառուցումը նախատեսվում է ավարտել 24 ամսում: Հայաստան-Վրաստան 400 կՎ լարման էլեկտրա-հաղորդման օդային գծի կառուցման ծրագրի առաջին երկու փուլերի իրականացման նպատակով ստորագրված վարկային համաձայնագրերի շրջանակներում ներգրավվել է շուրջ 178 մլն եվրո: Նախատեսվում է նաև դրամաշնորհային ներդրում՝ մինչև 10 մլն եվրոյի չափով, որը կհատկացվի Եվրամիության Հանձնաժողովի կողմից: Ըստ Է. Չախարյանի՝ մեկնարկել են նաև Հայկական ԱԷԿ-ի շահագործման ժամկետի երկարաձգման համակարգերի եւ սարքավորումների համալիր գնման աշխատանքները, որոնք նախատեսվում է ավարտել 2016թ. սեպտեմբերին:

Նախարար Չախարյանն անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկի միջև ստորագրված համաձայնագրին, նշել է, որ 8.55 միլիոն ԱՄՆ դոլար դրամաշնորհի շրջանակներում «Երկրագործային հետախուզական հորատման ծրագրի» իրականացման նպատակով մեկնարկել են մերձատար ճանապարհի եւ հորատման հարթակի շինարարական աշխատանքները, որոնք ընթանում են ըստ ընդունված ժամանակացույցի: Նեղ հորատանցքերի փորման համար հայտարարվել է մրցույթ: Վարչապետ Հովիկ Աբրահամյանը դրական է գնահատել նախարարության կատարած աշխատանքը, կարելու էր տարբեր ծրագրերի արդյունավետ իրականացումը եւ հորդորել հետևողական լինել ոլորտում ամկա խնդիրների լուծմանը:

Սեյրան Օհանյանն այցելել է գոհված եզդի զինձառայողի ընտանիքին

Փետրվարի 18-ը եզդիական տոնացույցում նշվում է որպես «Հարության» տոն: Եզդի ժողովրդի տոնի կապակցությամբ ՀՀ պաշտպանության նախարար Սեյրան Օհանյանը այցելեց Արագածոտնի մարզի Ալազյազ գյուղ, որտեղ բնակվում է 2015թվականի դեկտեմբերի 18-ին հերոսաբար գոհված ժամկետային զինձառայող Սիդար Ալոյանի ընտանիքը:

ՊՆ մամուլի ծառայությունից հայտնում են, թե, արժևորելով «Արիության համար» մեդալի ասպետի սիրանքը եւ իր խորին երախտագիտությունը հայտնելով քաջարի մարտիկին դաստիարակած ընտանիքի անդամներին, պաշտպանության նախարարն ընդգծեց, որ հայ եւ եզդի ժողովուրդների եղբայրությունը եւ համագործակցությունը դարերի պատմություն ունի եւ այդ եղբայրության լավագույն դրսևորումն այսօր՝ հայրենյաց սահմանների պաշտպանության ժամանակ հայ եւ եզդի

զինձառայողների ցուցաբերած արիությունն ու անձնվիրությունն են:

Ծնորհակալություն հայտնելով պաշտպանության նախարարին այցելության համար եւ ընգծելով, որ զավակի կորուստը խոր վիշտ է պատճառել իրենց՝ Ալոյանների ընտանիքի անդամները հավաստիացրեցին, որ պաշտպանական գերատեսչության ղեկավարի նմանաբնույթ այցելությունները սիրով եւ մխիթարում են:

Սեյրան Օհանյանը հավաստիացրեց գոհված զինձառայողի հարազատներին, որ առաջիկայում պաշտպանության նախարարությունը կանի հնարավոր ամեն ինչ, Ալազյազ գյուղում Սիդար Ալոյանի հիշատակը հավերժացնելու համար:

2016թ. սեպտեմբերին սպասվում է Հռոմի Պապի այցը Հայաստան

2016թ. սեպտեմբերին սպասվում է Հռոմի Սրբազան Քահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապի այցը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: Այդ մասին հաղորդվել է Գերագույն հոգևոր խորհրդի ժողովի ընթացքում:

Ընդլայնված կազմով ժողովը ընթանում է փետրվարի 16-20-ը:

ԳՀԽ անդամներին տեղեկացվել է, որ 2016թ. սեպտեմբերին սպասվում է Հռոմի Սրբազան Քահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապի այցը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին եւ այցի

կազմակերպման կապակցությամբ Մայր Աթոռը կապի մեջ է Վատիկանի հետ:

Քննարկումների արդյունքում որոշվել է նախապատրաստական աշխատանքների ժամանակատարությունից ելնելով՝ Ազգային-եկեղեցական ժողովի գումարումը նախատեսել 2017 թվականին, իսկ 2016 թվականի հոկտեմբերին հրավիրել Եկեղեցական-ներկայացուցչական ժողով:

Ժողովին Գերագույն հոգևոր խորհուրդը լսել է նաև Հայոց Յեղասպանության սուրբ նահատակների ամենամյա հիշատակության ծիսական կանոնի խմբագրման հանձնախմբի համակարգող Բագրատ Եպիսկոպոս Գալստանյանի զեկույցը՝ Յեղասպանության նահատակների ծիսական կանոնի եւ սպիրիտի 24-ին կատարվելիք Բարեխոսական կարգի մասին:

Մահացել պատմաբան, աղբյուրագետ Պետրոս Հովհաննիսյանը

Այսօր առավոտյան վախճանվել պատմաբան, աղբյուրագետ Պետրոս Հովհաննիսյանը:

Պետրոս Հովհաննիսյան Հովհաննիսյանը ծնվել է 1944 թ. հունիսի 22-ին Լեւինական (այժմ Գյումրի) քաղաքում՝ Հայոց Մեծ եղեռնից մազապուրծ փրկված երգնկացի Հովհաննեսի բազմանդամ ընտանիքում: Միջնակարգ կրթությունն ստացել է նույն քաղաքի Վլ. Մայակովսկու անվան թիվ 5 միջնակարգ դպրոցում, որն ավարտելուց հետո Պ.Հովհաննիսյանը՝ հաջողությամբ հանձնելով ընդունելության քննությունները, ընդունվում է ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետ՝ ընտրելով հայոց պատմության ուսումնասիրության բնագավառը: Ուսումնասիրության շրջանում նա գորակոչվում է բանակ եւ՝ շուրջ 3 տարի խորհրդային բանակում ծառայելուց հետո, շարունակում է ուսումը ու 1970 թ. ավարտում ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետը: Նույն թվականին նա ընդունվում է ասպիրանտուրա Հայոց պատմության ամբիոնի գծով եւ 1976 թ. հաջողությամբ պաշտպանում թեկնածուական ատենախոսությունը՝ պրոֆ. Ս.Պողոսյանի ղեկավարությամբ: Այնուհետեւ աշխատում է Հայոց պատմության ամբիոնում որպես գիտաշխատող, կաբինետի վարիչ, ավագ դասախոս, սպա՝ դոցենտ, այժմ պրոֆեսոր: 2013 թ. մինչ օրս ղեկավարում էր ԵՊՀ Հայոց պատմության ամբիոնի աշխատանքները:

Ընթերցող հասարակության մեծ մասին հայտնի են Պ.Հովհաննիսյանի հայ թագավորների, կաթողիկոսների, հասարակական-պետական նշանավոր գործիչների մասին ՀՀ հանրագիտարանների եւ «Բրիտանոյա Հայաստան» հանրագիտարանի բազմաթիվ հոդվածները: Նա մի շարք գիտական խորհուրդների անդամ էր եւ գիտական բազմաթիվ զեկույցումներով հանդես է եկել

հանրապետական ու միջազգային մի շարք գիտաժողովներում:

Իր գիտամանկավարժական գործունեության համար 2009 թվականին Հանրապետության նախագահի հրամանագրով Պ.Հ.Հովհաննիսյանին շնորհվել է Հայաստանի Հանրապետության վաստակավոր մանկավարժի պատվավոր կոչում:

Դաշնակցական նախարարները նշանակվեցին. Աշոտյանը ազատվեց

Նախագահ Սերժ Սարգսյանն արդեն նշանակումներ է կատարել մի քանի նախարարություններում, հրամանագրով կիսել Տարածքային կառավարման եւ արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը:

Ղեկավարվելով 2005 թվականի փոփոխություններով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 85-րդ հոդվածի 6-րդ մասով, հիմք ընդունելով «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կառուցվածքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասը եւ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 2007 թվականի հուլիսի 18-ի ՆՀ-174-Ն հրամանագրով հաստատված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ նրան ենթակա պետական կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգի 7-րդ կետը՝ Սարգսյանը որոշում է կայացրել Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման եւ արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը վերակազմակերպել՝

- Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման եւ զարգացման նախարարության,
- Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարության:

Արմեն Երիցյանը ազատվել է ՏԿԱԻ նախարարի պաշտոնից եւ նշանակվել է արտակարգ իրավիճակների նախարար:

Արմեն Աշոտյանը ազատվել է կրթության եւ գիտության նախարարի պաշտոնից, նշանակվել է դաշնակցական Լեւոն Մկրտչյանը:

Կարեն Ճճմարիտյանը ազատվել է Էկոնոմիկայի նախարարի պաշտոնից, նշանակվել է Արծվիկ Մինասյանը:

Դավիթ Լոքյանը նշանակվել է տարածքային կառավարման եւ զարգացման նախարար:

Դաշնակցությունն ամբողջական պատասխանատվություն ստանձնեց երկրի վիճակի համար

ՀՅԴ-ն ընդհանուր քաղաքական պատասխանատվություն է ստանձնում երկրի կառավարման բոլոր ոլորտների համար: Այդ մասին նախագահական նստավայրում «Քաղաքական

համագործակցության մասին համաձայնագիր» անվանումը կրող հուշագրի ստորագրումից հետո կայացած ճեպագրություն ասել է ՀՅԴ-ական պատգամավոր Աղվան Վարդանյանը:

Նրա խոսքով, հուշագիրը երկար աշխատված հիմնարար փաստաթուղթ է: «Այն ինչ-որ առումով ճանապարհային քարտեզ է, որում դրված են երկու ուժերի նպատակները, նաև նախագահի վերջին ելույթի դրույթները»,- ասել է Վարդանյանը: Նա նաև համոզված է, թե կոալիցիա կազմելով ՀՅԴ-ի նկատմամբ ժողովրդի վստահությունը չի նվազի:

«Այս փաստաթղթով համատեղելով քաղաքական ուժերի հնարավորությունները, կարողանալու ենք մեր երկրում որակական, արմատական ուղի բացել: Տա Աստված, եւ այդքան կամք ունենք, որ այս փաստաթղթից բխող անելիքները կարողանանք կյանքի կոչել: Այլեւս ընդհանուր պատասխանատվություն ենք ստանձնում, պատասխանատվությունը բոլոր ոլորտներին է վերաբերում»,- նշել է նա: Աղվան Վարդանյանը հերքել է տեղեկությունները, թե դրսի դաշնակցականները դժգոհ են կոալիցիա կազմելու որոշումից:

Իսկ ԿԳ նախարարի պաշտոնին հրաժեշտ տվող, ՀՀ փոխնախագահ Արմեն Աշոտյանը հայտարարել է, թե հուշագրով քաղաքական նոր մշակույթի հիմք է դրվում:

Լրագրողների դիտարկմանը, թե արդյոք հարիր է իշխանությանը, որ քաղաքական ակտիվիստների նկատմամբ հետապնդումներ են ընթանում՝ Աղվան Վարդանյանը խուսափողական պատասխան տվեց. «Գնահատականներին հիմա անդրադառնալու ժամանակը չէ, բայց մեր փաստաթղթում նաև այս խնդիրներին անդրադառնալու ենք»: Մասնավորապես, խոսքը վերաբերում էր Վարդգես Գասպարիի դեպքին, սակայն ՀՅԴ ներկայացուցիչը հրաժարվեց կոնկրետ պատասխան տալ:

Նշենք, որ Էկոնոմիկայի նախարար կնշանակվի Արծվիկ Մինասյանը, ԿԳ նախարար՝ Լեւոն Մկրտչյանը, իսկ Տարածքային կառավարման եւ զարգացման նախարար՝ Դավիթ Լոքյանը: ՀՅԴ-ին կտրվեն նաև Արագածոտնի և Շիրակի մարզպետների պաշտոնները. մասնավորապես, Արագածոտնի մարզպետ կնշանակվի Գաբրիել Գյոզայանը, իսկ Շիրակի մարզպետ՝ Նովսեփ Միմոնյանը:

Հայ-իրանական սահմանին կարող է ազգային բարեկամության արգելոց հիմնվել

Վերջին տարիներին Իրանի եւ Հայաստանի միջև փոխգործակցությունը բնապահպանության ոլորտում ամրապնդվել է: Այս մասին, փետրվարի 22-ին Իրանում ՀՀ դեսպան Արտաշես Թումանյանի հետ հանդիպման ժամանակ նշել է Իրանի փոխնախագահ, Իրանի շրջակա միջավայրի պահպանության կազմակերպության ղեկավար տիկին Մասումե Էրթեքարը:

ԱԳՆ-ից հայտնում են, որ դեսպան Թումանյանը նշել է, որ Հայաստանի եւ Իրանի միջև առկա է շրջակա միջավայրի բնագավառում համագործակցության դրական փորձ՝ ինչպես երկկողմ, այնպես էլ բազմակողմ ձեւաչափով:

Փոխնախագահ Էրթեքարը գոհունակությամբ նշել է, որ վերջին տարիներին Իրանի եւ Հայաստանի միջև փոխգործակցությունը բնապահպանության ոլորտում ամրապնդվել է, մասնավորապես, ստորագրվել է համագործակցության վերաբերյալ փոխըմբռնման հուշագիր:

Հայ-իրանական հարաբերությունների զարգացման համատեքստում երկուստեք ընդգծվել է, որ Իրանի նկատմամբ պատժամիջոցների վերացումը նոր հեռանկարներ է բացում երկկողմ համագործակցության զարգացման ու ամրապնդման տեսանկյունից, այդ թվում՝ բնապահպանության ոլորտում:

Չրուցակիցների հանգամանակից քննարկելի են Արաքս գետի աղոտովածության խնդիրը, հայ-իրանական սահմանին ազգային բարեկամության արգելոցի հիմնման, Էկոտուրիզմի զարգացման, որոշ կենդանատեսակների պահպանության համար ծրագրերի մշակման հարցերը:

Արխագիան Լեռնային Ղարաբաղի հետ անվիզա այցելությունների համաձայնագիր է պատրաստում

Արխագիայի ԱԳՆ-ն պատրաստվում է Մերձդնեստրի եւ Լեռնային Ղարաբաղի հետ անվիզա այցելությունների մասին համաձայնություն ստորագրել: Այս մասին հայտնել է Արխագիայի փոխարտգործնախարար Կան Տանիան:

«Նախարար Վյաչեսլավ Չիրիկբան Արխագիայի ԱԳՆ միջազգային-իրավական բաժնին հանձնարարել է նախապատրաստել բարեկամ Մերձդնեստրի Մոլդովական Հանրապետության եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ փոխադարձ անվիզա այցելությունների մասին համաձայնագրերի նախագիծը»,- ՏԱՄՍ-ին հայտնել է Տանիան: Նա նշել է, որ դա պայմանավորված է 2016թ. ապրիլի 1-ից ուժի մեջ մտնող «Արխագիայի Հանրապետությունից ելքի եւ Արխագիայի Հանրապետություն մուտքի մասին» օրենքը ուժի մեջ մտնելու հետ:

Օրենքի համաձայն՝ այսուհետ առանց վիզայի Արխագիա կարող են մուտք գործել միայն այն երկրների քաղաքացիները, որոնք ճանաչել են նրա անկախությունը եւ փոխադարձ անվիզա այցերի մասին համաձայնագրեր ունեն:

Փոխնախարարը հիշեցրել է, որ Արխագիայում վիզայի՜նք եժիմը գործում է 90-ական թթ. կեսերից, սակայն վերաբերում էր միայն հեռավոր արտասահմանի

քաղաքացիներին: Նախքան օրենքն ընդունելը, վիզային ռեժիմը կարգավորվում էր հանրապետության ԱԳՆ ներքին դրույթներով, Կառավարության որոշումներով եւ նախագահի հրամանով:

«Ապրիլի 1-ից ուժի մեջ մտնող օրենքը կվերաբերի այն քաղաքացիներին, որոնց երկրների հետ Աբխազիան փոխադարձ անվիզա այցերի մասին համաձայնագրեր չունի: Այս պահին վավերացված համաձայնագրեր կան Ռուսաստանի եւ Նիկարագուայի հետ: Հարավային Օսիայի հետ նման համաձայնագրի ստորագրումը վավերացման փուլում է», - ասել է Տանիան:

Ստեփանակերտ. Սարսանգի ՀԷԿ-ի աշխատանքի ռեժիմը վերջին ամիսների ընթացքում չի փոխվել

Ադրբեջանական կողմը հերթական ապատեղեկատվությունն է տարածում՝ իրենց սխալը կամ ձախողությունը վերագրելով չար հայերի դավադիր ջրին: Այս մասին ասել է ԼՂՀ վարչապետի մամուլի խոսնակ Արտակ Բեգլարյանը՝ թղթակցի խնդրանքով մեկնաբանելով ադրբեջանական լրատվամիջոցներում հայտնված տեղեկություններն այն մասին, թե իբր Սարսանգի ջրամբարից բաց թողած ջրի պատճառով փլուզվել է կամուրջը:

«Իրականում Սարսանգի ՀԷԿ-ի գործունեության ռեժիմը ոչ մի փոփոխություն չի կրել վերջին ամիսներին, եւ ամեն օր Սարսանգից բաց է թողնվում վայրկյանում միջինը 20 խորանարդ մետր ջուր, որը շատ հեռու է կամուրջ քանդելու ծավալից: Ավելին՝ հասարակ տրամաբանությունը հուշում է, որ եթե նույնիսկ մենք մեծ ծավալի ջուր բաց թողնենք ինչ-ինչ նպատակներով, ապա այն կվնասի մեր ՀԷԿ-ի սաքքավորումները, որոնք նախատեսված են նշաձս միջին ծավալի համար: Հետեւաբար, ուղղակի բացառվում է այդ սցենարը, թող պատճառը որոնեն իրենց մոտ, եթե, իհարկե, այդ կամուրջը քանդվել է իրականում:

Ի դեպ, այս տեղեկատվությամբ ադրբեջանական կողմը եւս մեկ անգամ խոստովանեց, որ Արցախը, այնուամենայնիվ, Սարսանգի ջրի ելքն ամբողջովին չի փակում եւ տարվա ընթացքում հսկայական ծավալի ջուր է տրամադրում իրենց: Իսկ եթե ամառվա սեզոնին էլ են ցանկանում ջուր ունենալ, ապա Խորհուրդ կտայի ողջախոհ գտնվել եւ համագործակցել Արցախի Հանրապետության հետ, ինչը փոխշահավետ է երկու կողմերի բնակիչների համար: Հիշեցնենք, որ եթե Ադրբեջանի գյուղացիները տարեկան 8-9 ամիս ջուր են ստանում Սարսանգի ջրամբարից, ապա մեր գյուղացիները նույնիսկ մեկ օր չեն ստանում, քանի որ Ադրբեջանը փակ է պահում ջրանցքի՝ իրենց տարածքում գտնվող հանգույցը», - ասել է Արտակ Բեգլարյանը:

Հիշեցնենք, որ ԱՊԱ գործակալությունը հայտնել էր, թե Այրիչա գյուղում Սարսանգի ջրամբարից ջրի բացթողման հետեւանքով գետի ջրի մակարդակի բարձրացման պատճառով կամուրջ է փլուզվել:

Երեւանում մեկնարկել է ընդդիմադիր 6 ուժերի համատեղ հավաք-երթը՝ ի հիշատակ Մարտի 1-ի զոհերի

Երեւանում մեկնարկել է ընդդիմադիր 6 ուժերի համատեղ հավաք-երթը՝ ի հիշատակ 2008-ի մարտի 1-ի զոհերի:

Նշենք, որ նախապես համատեղ հավաք-երթի մասին հայտարարել էին ՀԱԿ-ը, «Նոր Հայաստան» ու ՀԺԿ-ն, սակայն ավելի ուշ համատեղ հայտարարությամբ նրանց են միացել նաեւ Պարույր Հայրիկյանի ղեկավարած «Ազգային ինքնորոշում» միավորումը», Աշոտ Մանուչարյանի «Հայաստան» նախաձեռնությունն ու «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցությունը, որի ղեկավար անդամ է ԱԺ պատգամավոր Նիկոլ Փաշինյանը:

Միասնական հավաք-երթի կարգախոսն է «Ընդդեմ պետական ահաբեկչության»: Երթը հսկում են ոստիկաններ, որոնք մեխակներ ունեն ձեռքներին:

Հիշեցնենք, որ 2008թ. փետրվարի 18-ի նախագահական ընտրություններից հետո ՀՀ առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կողմնակիցները հավաքվել էին Ազատության հրապարակում եւ պահանջում էին ընտրությունների վերանայում: Նրանք 10 օր շարունակ շուրջօրյա հանրահավաքներ էին անցկացնում Ազատության հրապարակում: Մարտի 1-ի առավոտյան ոստիկանությունը ուժով ցրեց Ազատության հրապարակում հավաքվածներին, իսկ նույն օրը երեկոյան իշխանությունները հրազեն կիրառեցին անգնեց ցուցարարների դեմ, որի հետեւանքով զոհվեց 10 քաղաքացի, այդ թվում երկու ոստիկան: Մինչ օրս 10 զոհերի համար ոչ ոք պատասխանատվություն չի կրել:

Հայկական նոր ավիափոխադրողն ապրիլից չվերթներ կիրականացնի

Հայաստանում արդեն ապրիլի սկզբին հայկական նոր ավիափոխադրող կհայտնվի:

Լուրերի թղթակցի հետ զրույցում Հայաստանի քաղաքացիայի վարչության մամուլի խոսնակ Ռուբեն Գրղգեյանը հայտնեց, որ օդանավ շահագործողի վկայական

ստացած «Ավիակոմպանիա Արմենիա»-ն շուտով կստանա նաև ռեգուլյար կանոնավոր կոմերցիոն չվերթ իրականացնելու թույլտվությունը:

«Այս գործընթացը կտեւի մոտ մեկ ամիս, որից հետո ավիափոխադրողը կսկսի արդեն չվերթներ իրականացնել», - ասաց վարչության մամուլի խոսնակը:

Նշենք, որ «Ավիակոմպանիա Արմենիա»-ի հիմնադիրը «Georgian Airways» ընկերության նախագահ Թամազ Գաիաշվիլին է, բաժնետոմսեր ունեն նաև Աշոտ Թորոսյանը եւ Ռոբերտ Օգանեսյանը:

Հիշեցնենք, որ հայկական միակ ավիափոխադրող «Էյր Արմենիան» սնանկացել է: Ընկերությունն այս պահին առողջացման ծրագիր է ներկայացրել: Դեռևս հայտնի չէ՝ երբ «Էյր Արմենիան» նորից չվերթներ կիրականացնի:

Արևմտյան Հայաստան

Թուրքիայի Սվասում բարեկարգել են հայկական գերեզմանոցը

Թուրքիայի Սվաս նահանգում գտնվող հայկական գերեզմանոցում բարեկարգման աշխատանքներ են կատարվել:

Թուրքական Anadolu գործակալության փոխանցմամբ՝ Թուրքիայի Սվաս նահանգի աշխատանքների կատարման վարչության կողմից տարածված հայտարարության մեջ ասվել է, թե Սվասի 5-րդ մոտոհրաձգային բրիգադի տարածքում գտնվող հայկական գերեզմանոցը կատարված աշխատանքից հետո մաքրվել ու ավելի բարեկարգ տեսքի է բերվել:

«Մեր համար մուսուլման կամ ոչ մուսուլման չկա: Մեր հարեւան հայերի գերեզմանների պահպանության համար ամեն անհրաժեշտ բան անելու ենք», - ասվել է հայտարարության մեջ:

Թուրքիայի հայ կին պատգամավորը Դիարբեքիրին Տիգրանակերտ է ասել թուրքերն անհանգստացել են

Թուրքիայի ընդդիմադիր «Ժողովրդա-հանրապետական» (CHP) կուսակցության հայ կին պատգամավոր Մելինա Դողանի ֆեյսբուքյան գրառումը խիստ անհանգստացրել է թուրք ազգայնականներին:

«Ժողովրդա-հանրապետական» կուսակցության Ստամբուլի կառույցի հետ Դիարբեքիր այցելած Մելինա Դողանը ֆեյսբուքյան էջում այցի վերաբերյալ

տպավորություններ էր գրել, որում Դիարբեքիրը նաև որպես Տիգրանակերտ էր ներկայացրել:

Այս գրառումը անհանգստացրել է թուրքական ազգայնականներին, ովքեր Մելինա Դողանի հայտարարության դեմ հողվածներ են պատվիրել տարբեր կայքերում:

Թուրքիայում հողվածների նոր ժողովածու է լույս տեսել Հայոց ցեղասպանության թեմայով

Թուրքիայում «Իլթիշիմ» հրատարակչությունը «Հայոց ցեղասպանությունը 100 տարի անց» վերնագրի ներքո լույս է ընծայել այն գեկուցումների ժողովածուն, որոնք ներկայացվել են 2015 թ. Փարիզում:

Ինչպես տեղեկացնում է Akunq.net-ը, ժողովածուում ընդգրկվել են ցեղասպանագիտության ոլորտի լավագույն մասնագետների գեկուցումները, որոնք ոչ միայն մեկնաբանում են Հայոց ցեղասպանությունը, այլ անդրադառնում են նաև օսմանյան տարածքներում բնակված մյուս փոքրամասնությունների նկատմամբ տարված բռնատիրական քաղաքականությանը, Թուրքիայի ժխտողական քաղաքականությանը, իրավագիտական հարցերի և այլ հարակից թեմաների:

Թալեաթի անձնական գեկույցը հայկական կոտորածների մասին. նա փորձում է արդարանալ

Թալեաթ փաշան, իր հուշերում, ինչպես Օրբի Հերբերտի հետ հարցազրույցում, փորձում է արդարացնել իրեն՝ Հայոց ցեղասպանության համար մեղադրելով բոլորին՝ հայերին, ռուսներին, նույնիսկ թուրքերին: Այս մասին իր հողվածում գրում է «Քալիֆորնիա Կուրիեր» թերթի հրատարակիչ և խմբագիր Հարութ Սասունյանը:

Ստորև ներկայացնում ենք հողվածը. «Նախորդ շաբաթվա իմ հողվածում տեղեկացրել էի, որ Թալեաթ փաշան՝ Հայոց ցեղասպանության գլխավոր

կազմակերպիչը, 1921 թվականին բրիտանացի հետախույզ Օրբի Հերբերտին տված հարցազրույցում ասել էր, որ «հուշագիր էր գրել հայկական կոտորածների մասին»:

Այժմ կցանկանայի ներկայացնել համառոտ հատվածներ Թալեաթի ծավալուն զեկույցից, որը 1921 թ. նոյեմբերին հրատարակվել է «Նյու Յորք Թայմս»-ի կողմից հրատարակվող «Քարընթ հիսթորի» (Current History) ամսագրում «Թալեաթ փաշայի հետմահու հուշերը» վերնագրով, եւ հետեւյալ ենթավերնագրով. «Նախկին Մեծ վեզիրի անձնական զեկույցը՝ գրված նրա սպանությունից կարճ ժամանակ առաջ, թե՛ ինչու եւ ինչպես Թուրքիան մտավ պատերազմի մեջ. Գաղտնի դաշինք, որը նախորդեց հակամարտությանը. Հայկական կոտորածների պատճառները՝ ներկայացված դրանք պատվիրած մարդու կողմից»:

«Քարընթ հիսթորի»-ի խմբագիրները ներածական ծանոթության մեջ բացատրում են, թե ինչպես են ձեռք բերել այս բացահայտող զեկույցի օրինակը. «... Թալեաթի մահվանից հետո, այս ձեռագիրը անցավ Գերմանիայում մնացած նրա կնոջը. նա դեռ չէր հրապարակել ամբողջական զեկույցը, սակայն նրա ամուսնուն գնդակահարողի ազատ արձակումից հետո, նա թույլատրեց Կոստանդնուպոլսում հրատարակվող լիբերալ թուրքական «Վաքիթ» թերթի Փարիզի թղթակցին հրատարակել դրա առավել հետաքրքիր հատվածները: «Քարընթ հիսթորի»-ի համար դրանք թուրքերենից թարգմանեց բնիկ պոլսեցի Մ. Չեքերիան: Դրանք մոտ հիսուն էջեր էին բնօրինակ ձեռագրից, որի առաջին նախադասությունը՝ «Ես չեմ ասում ամբողջ ճշմարտությունը, սակայն այն ամենը, ինչ ասում եմ՝ ճշմարիտ է», մեծ ցնցում առաջացրեց Թուրքիայում»:

Թալեաթը, իր հուշերում, ինչպես Օրբի Հերբերտի հետ հարցազրույցում, փորձում է արդարացնել իրեն՝ Հայոց ցեղասպանության համար մեղադրելով բոլորին՝ հայերին, ռուսներին, նույնիսկ թուրքերին: Նա չի ժխտում «հայերի, իսկ որոշ բնակավայրերում նաեւ հույների եւ Սիրիայում որոշ արաբների տեղահանությունները», սակայն պնդում է, որ դրանց մասին հարորդումները «խիստ չափազանցված էին»: Այս Թալեաթը հավելում է. «Սա ասելով, ես ամենեւին էլ միտք չունեմ ժխտելու փաստերը: Միայն ցանկանում եմ վերացնել չափազանցությունները եւ փաստերը շարադրել այնպես, ինչպես դրանք տեղի են ունեցել»:

Նախկին Մեծ վեզիրը խոստովանում է. «Ես ընդունում եմ, որ մենք բազմաթիվ հայերի տեղահանել ենք մեր արեւելյան նահանգներից, բայց այս հարցում մենք երբեք չենք գործել նախապես մշակված ծրագրով: Այս գործողությունների պատասխանատվությունը ընկնում է առաջին հերթին հենց տեղահանված ժողովրդի վրա: Մեր արեւելյան շրջանները ձեռք գցելու նպատակով, Ռուսաստանը զինեց այս շրջանների հայ բնակչությանը եւ նշված տարածքում կազմակերպեց ուժեղ հայկական հրոսակային ուժեր»:

Փորձելով վերականգնել իր արատավորված անունը՝ Թալեաթն ընդունում է թուրքական բռնություններն ընդդեմ հայերի. «Ես ընդունում եմ, որ տեղահանությունը ամենուր օրինական կարգով չի իրականացվել: Որոշ տեղերում

անօրինական արարքներ են կատարվել... Մի շարք պաշտոնյաներ չարաշահել են իրենց լիազորությունները, եւ շատ տեղերում մարդիկ իրենց ձեռքն են վերցրել կանխարգելիչ միջոցառումները եւ հալածել անմեղ մարդկանց: Խոստովանում եմ»:

Շարունակելով իր դեմքը փրկելու հոետությունը՝ Թալեաթը գիշում է. «Խոստովանում եմ նաեւ, որ կառավարության պարտականությունն էր կանխել այս բռնություններն ու վայրագությունները, կամ առնվազն բռնել եւ խստորեն պատժել մեղավորներին: Շատ տեղերում, որտեղ տեղահանված մարդկանց գույքը եւ ունեցվածքը թալանված էր, իսկ հայերը՝ հալածված, մենք ձեռքբերակեցինք մեղավորներին եւ պատժեցինք ըստ օրենքի: Խոստովանում եմ, սակայն, որ պետք է ավելի խստորեն վարվեինք, իրականացնեինք ընդհանուր հետաքննություն՝ բոլոր սադրիչներին ու թալանիչներին բացահայտելու եւ խստորեն պատժելու համար: Բայց չէինք կարող այդպես անել: Չնայած շատ մեղավորների պատժեցինք, սակայն նրանց մեծ մասը մնաց անպատիժ»:

Թալեաթը շարունակում է արդարացումներ գտնել հայկական կոտորածների համար հետապնդման չենթարկված ոճրագործների համար, որոնք «անհեռատես եւ մոլեռանդ էին, սակայն անկեղծ էին իրենց համոզմունքների մեջ: Հասարակությունը խրախուսում էր նրանց, եւ նրանք իրենց հետեւում ունեին աջակիցների մի սովոր բանակ: Նրանք մեծաթիվ էին եւ ուժեղ: Նրանց բացահայտ եւ անհապաղ պատիժը կարող էր դժգոհության մեծ ալիք առաջացնել մարդկանց շրջանում, որոնք հավանություն էին տալիս նրանց գործողություններին: Այս բոլոր սադրիչներին ձեռքբերակելու եւ պատժելու փորձը կարող էր անհիշխանության պատճառ դառնալ Անատոլիայում հենց այն ժամանակ, երբ մենք միասնության խիստ կարիք ունեինք»:

Հանուն ճշմարտության պետք է նշել, որ Թալեաթի պնդումները, թե իբր հայերը Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին թիկունքից հարվածել են Թուրքիային, լիովին կեղծ են: Թուրքիայի ռազմական նախարար, օսմանյան զինված ուժերի գլխավոր հրամանատար Էնվեր փաշան, Կոնիայի եպիսկոպոսին հղած նամակում, բարձր է գնահատել թուրքահայ զինվորների քաջությունը ռուսական բանակի դեմ պայքարում 1914-1915 թթ. ձմռանը:

Ղետք չէ զարմանալ, որ Թալեաթի այն պնդումը, թե իր կառավարությունը դաժան գործողություններ կձեռնարկել հայերի դեմ նույնիսկ «խաղաղության ժամանակ», վերահաստատում է թուրքական վաղեմի ցեղասպանական գործելակերպը, ինչպես նախկինում կիրառվել է համիդյան եւ Ադանայի հայկական ջարդերի ժամանակ, երբ պատերազմներ չկային:

Թարգմանությունը՝ Ռուզաննա Ավագյանի

Օսմանյան կայսրությունում հայկական եւ հունական ունեցվածքի թուրքացումը. Նոր գիրք Թուրքիայում

Թուրքական «Էվրենսեթ» հրատարակությունը հրատարակել է երկու հատորից բաղկացած՝ Նեւգաթ Օնարանի նոր գիրքը, որում քննության է ենթարկվում թուրքական ազգայնականության տնտեսական քաղաքականությունը: Ինչպես տեղեկացնում է Akunq.net-ը, գրքում ուսումնասիրվում է Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Միություն եւ առաջադիմություն կուսակցության կառավարության «ուրիշների» ունեցվածքի լուծարման

հիմքում ընկած տնտեսական քաղաքականության պատմությունը՝ սկսած 1915 թ. մինչև մեր օրերը:

Հետազոտության մեջ շեշտվում է, որ 1920-ական թթ. հանրապետության «ազգային քաղաքականությունը» հիմնվել է Միություն և առաջադիմություն կուսակցության տնտեսական քաղաքականության վրա և հետևաբար հանդիսանում է այդ քաղաքականության բնական շարունակությունը: Միաժամանակ այս երկու գրքում վերլուծության է ենթարկվում, թե Օսմանյան կայսրության վերջին շրջանում և Հանրապետական Թուրքիայի առաջին տարիներին ինչպես է պետության միջոցով յուրացվել «ուրիշների» գույքը և կուտակվել թուրք-իսլամական կապիտալը»: Օնարանի աշխատությունն ուսումնասիրում է թուրքական ազգայնականության «արյունոտ» տնտեսական քաղաքականությունը և դրա ազդեցությունը այդ հողերի վրա բնակվող ոչ թուրքերի և մուսուլմանների վրա: Գրքում Օնարանն օգտագործել է Թուրքիայի կառավարությանը կից օսմանյան և հանրապետական արխիվային փաստաթղթերը և «Ակոս» ու «Տնումհուրիյեթ» թերթերի արխիվային նյութերը: Ուսումնասիրել է տնտեսական քաղաքականության մասին օրենքն ու դրույթները, ինչպես նաև՝ օրենքի վերաբերյալ խորհրդարանում կատարված քննարկումները:

Վանի պատմական Խոշարի բերդում 250 տարի առաջ պատրաստված պանիր են գտել

Վան նահանգի Խոշարի բերդի վերանորոգման աշխատանքների ընթացքում 4 սափոր պանիր են հայտնաբերել: Թուրքական Orghaber կայքի փոխանցմամբ՝ Վանի Հարյուրամյա համալսարանի արվեստի պատմության ֆակուլտետի ղեկանի գլխավորությամբ Արարատյան (Ուրարտու) թագավորության ժամանակ կառուցված Խոշարի բերդում իրականացվող վերանորոգման աշխատանքների ժամանակ հայտնաբերվել է 4 սափոր պանիր:

Ուսումնասիրության ժամանակ պարզվել է, որ պանիրներն ունեն 250-ամյա պատմություն: Նշվում է, որ պանիրները եղել են մինչև հիմա հայտնի «Վանի ժածիկ» տեսակը:

Թուրքիայի մեջլիսը հայ պատգամավորի համար հայերենով այցեքարտ է թողարկել

Թուրքիայի խորհրդարանի քրդական «Ժողովուրդների դեմոկրատական» (HDP) կուսակցության հայ պատգամավոր Կարո Փայլանը հայտարարել է, որ խորհրդարանի տպագրատունն իրեն հայերենով այցեքարտ է հատկացրել: Թուրքական Cumhuriyet-ի փոխանցմամբ՝ հայ պատգամավորը ներկայացրել է հայերենով իր նոր այցեքարտը՝ ավելացնելով. «Աշխարհում մայրենի լեզվի օրվա հետ համահունչ եղավ: Տարոսը մյուս լեզուներին»: Նշենք, որ ավելի վաղ թուրքական խորհրդարանը մերժել էր քրդերենով այցեքարտ տրամադրել:

Թուրքիայում «սեփականատիրոջ» կողմից հայկական եկեղեցի է վաճառքի հանվել

Թուրքիայի ինտերնետային կայքերից մեկով վաճառքի հանվել Բուրսայում կառուցված 300-ամյա հայկական եկեղեցի:

Ինչպես տեղեկացնում է թուրքական Demokrathaber կայքը, Բուրսայի Սեթբաշը թաղամասում, որտեղ մինչ Հայոց ցեղասպանությունը մեծ թվով հայեր էին ապրում, գտնվող հայկական եկեղեցին «սեփականատիրոջ» կողմից 1,5 մլն դոլարով վաճառքի է հանվել:

Նշվում է, որ եկեղեցին 1986 թվականին գրանցվել է որպես պատմական արժեք:

Մինչ 1915-ը Բուրսայում եւ նրա շուրջ եղել են 17 հայկական եկեղեցիներ, որոնց մեծ մասը կամ քանդվել են, կամ այլ նպատակով են օգտագործվում:

Միջուկ

Մահացել է եգիպտական բեմի «հրաշամանուկ» հայուհին

Եգիպտոսում մահացել է եգիպտական կինոյի հայազգի աստղ, երգչուհի Ֆեյրուզը: Այս մասին հայտնում է եգիպտական Daily NEWS պարբերականը:

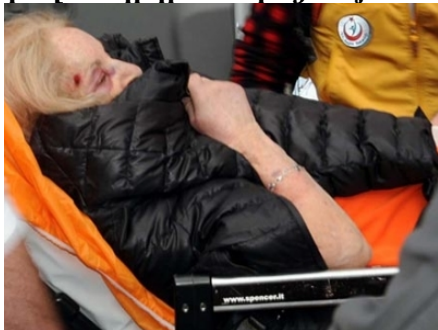
Պարբերականի հաղորդմամբ՝ 73-ամյա Ֆեյրուզն ուներ երիկամների եւ յարդի հետ կապված խնդիր եւ վերջին շրջանում նրա վիճակը վատթարացել էր:

Նշենք, որ դերասանուհին, որին անվանում էին «հրաշամանուկ», հայտնի էր երաժշտական ներկայացումներում իր դերերով: Նա 9 տարում խաղացել է 10 դեր, սակայն ամուսնանալուց հետո լքել է բեմը:

2001թ.-ին Ֆեյրուզը պարգևատրվել է Կահիրեի միջազգային կինոփառատոնի կողմից՝ եգիպտական կինոյում ունեցած ավանդի համար:

Հիշենք, որ Ֆեյրուզը՝ Փիրուզ Արթին Գալֆայանը, ծնվել է 1943թ.-ին Կահիրեում:

Ստամբուլում կրկին տարեց հայ են սպանել

Ստամբուլի Ծիշի թաղամասում տարեց հայ զույգի տուն մտած հանցագործները տունը թալանելուց հետո զույգին կապել են մահացու «խոզի կապանքով» ու հեռացել:

Թուրքական Hurriyet-ի փոխանցմամբ՝ Ծիշիում տարեց հայ զույգի տանը մաքրությամբ զբաղվող աշխատակիցը հերթական այցի ժամանակ տեսնելով, որ տան դուռը բացող

չկա, զանգահարել է տարեց ամուսինների ազգականներին, ովքեր անմիջապես ոստիկանություն են հայտնել:

Դեպքի վայր մեկնած հրշեջները պատուհանից ներս են մտել եւ տեսել «խոզի կապանքով» կապված ամուսինների: Պարզվել է, որ կապված 85-ամյա ամուսինը խեղդվել է, իսկ 79-ամյա կինը ծանր վիճակում է գտնվում:

Հիվանդանոց տեղափոխված տարեց հայ կինը պատմել է, որ տունը թալանել ու իրենց կապել են 3 տղամարդ:

Ղազախստանից հայուհին կայք է ստեղծել, որն օգնում է ամբողջ աշխարհի գիտնականներին

Գիտական աշխատանքներն այնքան թանկ են, որ դրանց համար երբեմն գումար չի կարողանում տրամադրել նույնիսկ Հարվարդի համալսարանը: Վերջերս 15 հազար գիտնականներ միացել են ստորագրահավաքին, որում կոչ է արվում բոլորտեղ Elsevier հրատարակությունը, քանի որ այն գիտական աշխատանքները վաճառում է աստղաբաշխական գումարով:

Հրատարակության եկամուտն ավելի քան մեկ միլիարդ դոլար է, մինչդեռ գիտնականներն իրենց աշխատանքների հրատարակումից ոչինչ չեն ստանում: Երբեմն նրանց հասանելի չեն անգամ սեփական աշխատանքները, քանի որ իրենց համալսարանները բաժանորդագրված չեն Elsevier-ին: Որպեսզի Cognition ամսագիրը գիտական աշխատանքը հանրամատչելի տարբերակով հրատարակի, գիտնականը պետք է ավելի քան 2 հազար դոլար վճարի: Միաժամանակ, առանց հեղինակավոր ամսագրերում հրատարակման անհնար է գիտական աշխարհում կարիերա ստեղծել: Արդյունքում փակ շրջան է ստացվում:

Ըստ «Մեդուզա»-ի, գիտնականները ստիպված են լինում տարբեր ուղիներ փնտրել՝ անհրաժեշտ աշխատանքները գտնելու համար: Օրինակ՝ նրանք հատուկ ֆորումներ են ստեղծել, որտեղ գործընկերներին խնդրում են այս կամ այն աշխատանքն իրենց ուղարկել: Նույն նպատակով Twitter-ում նաև «մասնագիտական» հեշթեգ է ստեղծվել՝ #icanhazpdf:

Ղազախստանի ազգային տեխնիկական համալսարանն ավարտած Ալեքսանդրա Էլբակյանը նույնպես բախվել է այդ խնդրին՝ չկարողանալով իրեն թույլ տալ թանկարժեք հոդվածներ գնել: Եվ որոշել է պայքարել դրա դեմ: 2011 թվականին Էլբակյանը Sci-Hub կայքն է ստեղծել: Այն հետեյալ կերպ է գործում. հարցման ժամանակ ստուգվում է, արդյո՞ք անհրաժեշտ գիտական աշխատանքն առկա է մեկ այլ կայքի՝ LibGen-ի տվյալների բազայում: Եթե ոչ, ապա պոփոքիմը տանում է դեպի անհրաժեշտ հրատարակության կամ ամսագրի կայքեր: Դրանց հասանելիությունն ապահովում են այն գիտնականները, որոնց համալսարանները միացած են այս կամ այն տվյալների բազային: Ամեն անգամ առաջին անգամ փնտրվող հոդվածը

համայնում է LibGen-ի բազան: Հետագա հարցումների ժամանակ արդեն Sci-Hub-ն այն նշված կայքից է բերում: 2015 թվականի նոյեմբերին Նյու Յորքի դատարանը վճռել է հետ վերցնել sci-hub.org դոմենը: Վերցրել են նաև LibGen-ի դոմենը: Elsevier հրատարակությունը դատարանին վատահերցել է, որ Sci-Hub-ի օգնությամբ ամեն օր իր տվյալների բազայից հազարավոր աշխատանքներ են ներբեռնվում: Ըստ Էլբակյանի, բոլոր հրատարակություններն ու ամսագրերը հաշվի առնելու դեպքում, ընդհանուր առմամբ, խոսքը հարյուր հազարավոր հոդվածների մասին կլինի:

Elsevier-ն իր կորուստները գնահատում է 750-150.000 դոլար՝ յուրաքանչյուր ներբեռնված աշխատանքի համար, այսինքն՝ խոսքը կարող է, ընդհանուր առմամբ, մի քանի միլիարդ դոլարի մասին լինել: Ամեն դեպքում, հավանաբար, ամերիկյան դատարան ոչ ոք չի ներկայանա. Sci-Hub-ի եւ LibGen-ի սերվերները գտնվում են Ռուսաստանում եւ Նիդեռլանդներում, իսկ կայքերն արդեն աշխատում են այլ դոմենով:

Ալեքսանդրա Էլբակյանը տեղեկատվության ազատ տարածման կողմնակից է: Ամերիկյան դատարանին ուղղված նամակում նա քննադատել է Elsevier-ին այն բանի համար, որ այն կորզում է գիտնականների գումարները:

Ոչ ոք թուրքերին չի հարցրել թե ինչու սպանեցին հայերին. Ծառլ Ազնավուրը ռուսերեն է սովորում

Ֆրանսիացիները ճանաչել են Հայոց ցեղասպանությունը, գերմանացիները նույնպես, ինչո՞ւ թուրքերը չպետք է ճանաչեն տեղի ունեցածը: Այս մասին ամերիկյան CNN հեռուստաալիքին տված հարցազրույցում նշել է Ֆրանսիացի հայտնի շանտոնիե Ծառլ Ազնավուրը:

«Ոչ ոք թուրքերին չի հարցրել թե ինչու սպանեցին հայերին: Ինչն էր պատճառը: Կրո՞նք, ես չեմ հավատում: Ես կարողացել եմ Դուրանը՝ հասկանալու, թե արդյոք այնտեղ նման բան կա գրված: Բացարձակ, հետևաբար պատճառը կրոնը չէր», - ասել է Ազնավուրը:

Հաղորդավոր Բեքի Անդերսոնի հարցին, թե ինչ է նշանակում իր համար հայ լինելը, շանտոնիեն պատասխանել է. «Ես հայ եմ եւ ես դա չեմ ժխտում: Ես չեմ սիրում նրանց, որոնք ինչ-որ բաներ են թաքցնում՝ վախենալով, որ ինչ-որ տեղ չեն ընդունվի: Դու չե՞ս սիրում հայերին, ուրեմն ես գնում եմ, հաջողություն»:

Հարցին, թե որն է երգչի հաջողության գաղտնիքը, Ազնավուրը պատասխանել է. «Ես ամեն գիշեր ընթերցում եմ մեկ ժամ եւ ամեն գիշեր՝ մինչ քնելը որեւէ նոր բան եմ սովորում օտար լեզվով»: Նա նշել է, որ հիմա ռուսերեն է սովորում:

Հայոց ցեղասպանության եւ իսլամացված հայերի թեմաներին նվիրված միջոցառումներ Համբուրգում

Müslümanlaş(tır)ımlı Ermeniler
Zwangsislamisierung der Armenier
im Osmanischen Reich und in der Türkei

Գերմանիայի Համբուրգ քաղաքում փետրվարի 13-ին եւ 14-ին միջոցառումներ են տեղի ունեցել Հայոց ցեղասպանությանը եւ իսլամացված հայերի թեմաներով: Այդ մասին հաղորդում է Akuncq.net-ը:

Աղբյուրի համաձայն՝ սեմինարները կազմակերպվել են «Ռոզա Լյուքսեմբուրգ» անվամբ գերմանական հիմնադրամի կողմից: Փետրվարի 13-ին Համբուրգի պելեինների համայնքի սրահում կայացած «Իսլամացված հայերը Օսմանյան կայսրությունում եւ Թուրքիայում» վերնագրով սեմինարին սույն թեմայի շուրջ ելույթներով հանդես եկան Թուրքիայից Գերմանիա տեղափոխված, մասնագիտությամբ փաստաբան Իլիաս Գեւորգ Ույարը, Գերմանիայի պելեինների միությունների կրթության հարցով պատասխանատու Իսմայիլ Քափլանը եւ թուրքագետ, Արեւմտահայոց հարցերի ուսումնասիրության կենտրոնի աշխատակից Մելինե Անումյանը: Սեմինարի համակարգողն էր գերմանաբնակ թուրք գրող Դոդան Աքհանլըն, ով տարիներ շարունակ Թուրքիայի կողմից հետապնդվել է՝ Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու եւ դատապարտելու համար: Միջոցառմանը մասնակցեցին շուրջ 150 հոգի, այդ թվում՝ 15 գերմանացիներ (թուրքերենով կազմակերպված սեմինարի ժամանակ կատարվում էր նաև գերմաներենով համաժամանակյա թարգմանություն): Նրանց մեջ էր նաև գերմանացի հայտնի ցեղասպանագետ Վոլֆգանգ Գուստը:

Փետրվարի 14-ին Եվրոպայի քարաբալըցիների միությունում (Քարաբալըն գյուղ է ներկայիս Յոզղատ նահանգում) կազմակերպված միջոցառումը կրում էր «Յոզղատը 100 տարի առաջ» խորագիրը: Սույն սեմինարի բանախոսներից Մելինե Անումյանը զեկուցում ունեցավ Յոզղատի հայության տեղահանության եւ կոտորածների դատավարության թեմայով, իսկ թուրք գրող Դոդան Աքհանլըն հանդես եկավ հիշելու եւ ամերիկացի մշակույթի մասին ելույթով:

Թեհրանի եւ հյուսիսային իրանահայության պատգամավորը՝ դոկտ. Կարեն Խանլարեանն է, իսկ Սպահանի եւ հարավային իրանահայության պատգամավոր Ժորժիկ Աբրահամյանը

Փետրվարի 26-ին, կայացել են Իրանի Իսլամական խորհրդարանի 10-րդ շրջանի ընտրությունները: Իրանի բոլոր քաղաքացիների պես, թեհրանահայությունը եւ Իրանի հյուսիսային շրջանի այլ հայաբնակ քաղաքների

ընտրողները եւս ակտիվորեն մասնակցություն են ապահովել ընտրություններում:

Ինչպես նախորդ ընտրությունները, այս անգամ եւս հարավային իրանահայությունը կառչած մնալով իր քաղաքացիական ու ազգային իրավունքներին՝ խուժներամ շարքերով մասնակցեց ընտրություններին եւ ընտրողների շուրջ 99 տոկոսը քվեարկեց Ժողովի Աբրահամյանի օգտին:

Միջազգային

Պետղումայում առաջարկել են չեղյալ համարել 1921թ. Թուրքիայի հետ կնքած Մոսկվայի պայմանագիրը

ՌԴ Պետղումայի Կոմունիստական կուսակցության պատգամավորներ Վալերի Ռաչկինն ու Սերգեյ Օբուխովը դիմել են ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինին եւ արագորժնախարար Սերգեյ Լավրովին՝ առաջարկելով խզել 1921թ. մարտի 16-ին ՌԽՖՍՀ իշխանությունների եւ Թուրքիայի միջեւ կնքված եղբայրության եւ բարեկամության մասին պայմանագիրը, հայտնում է «Իզվեստիա» պարբերականը:

«Թուրքական ագրեսիայի աճի պարագայում մենք այժմ պետք է իրավաբանորեն մշակենք մեր երկրի եւ նրա դաշնակիցների համար ոչ շահավետ բոլոր ռուս-թուրքական համաձայնությունները: Անկարան պետք է հասկանա, թե ինչի կարող է վերածվել հակամարտության սրումը», - ասել է Օբուխովը:

«Մայրավեդլիվայա Ռոսիա» կուսակցության պատգամավոր Օլեգ Պախոլկովի խոսքով՝ Թուրքիան իրոք շատ ծանր պայմաններ է առաջադրել, այդ թվում՝ Լեռնային Ղարաբաղին վերաբերող կետ: «Սակայն թուրքերին պետք է դաստիարակել: Այս աշխարհում ոչինչ հավերժ չէ: Եթե դուք այսօր դավաճան դիրքորոշում եք ընդունել, ուրեմն

պայմանագիրը խզելը համարժեք քայլ է: Այդ հարցում մեզ կաջակցի Հայաստանը», - ասել է Պախոլկովը:

Ընդ որում, նա նշել է, որ եթե անգամ պայմանագրի խզումը մեծ իրավաբանական ուժ չունենա, դա կարտահայտի իրենց տարածքային հավակնություններն առ այն, ինչի հետ ռուսական կողմը համաձայն չէ:

Թուրքիայի հետ բարեկամության եւ եղբայրության պայմանագրի խզումը դիտարկվել էր եւ նախկինում: Նացիզմի դեմ տարած հաղթանակից հետո ԽՍՀՄ-ը պահանջում էր Անկարայի հետ նոր համաձայնագիր կնքել, սակայն հրաժարվել էր այդ հավակնություններից Ստալինի մահվանից հետո:

«Երեք անդրկովկասյան հանրապետություններից երկուսը՝ Հայաստանն ու Վրաստանը, չեն ճանաչում պայմանագրի պայմանները: Պետք է հասկանանք, որ 1921թ. բոլշևիկների իշխանությունը մագից էր կախված», - ասել է Օբուխովը: Նշենք, որ այդ պայմանագրի համաձայն՝ Թուրքիային է անցել Կարսի մարզի մեծ մասը, նախկին Բաղուսմիի մարզի հարավային հատվածը, Երևանի նահանգի Սուրմալուի գավառը՝ Արարատ լեռան հետ:

Զախարովա. ՌԴ ԱԳՆ-ն կուսումնասիրի Թուրքիայի հետ 1921 թվականի Մոսկվայի պայմանագիրը խզելու առաջարկը

ՌԴ ԱԳՆ-ն կուսումնասիրի Պետղումայի պատգամավորների առաջարկը՝ Թուրքիայի հետ բարեկամության պայմանագիրը խզելու վերաբերյալ: Այդ մասին հայտնել է գերատեսչության պաշտոնական ներկայացուցիչ Մարիա Զախարովան, տեղեկացնում է «ՌԻԱ Նովոստին»:

«ՌԴ ԱԳՆ-ն իրոք Ռուսաստանի Պետական դումայի մի շարք պատգամավորներից հարցում է ստացել վերոհիշյալ պայմանագիրը խզելու առաջարկով: Այս պահի դրությամբ կարող եմ նաեւ ասել, որ հարցումը պիտի ուսումնասիրվի,

կոնկրետ ինչ է առաջարկվում այնտեղ: Ըստ այդմ ամեն ինչ կարվի սահմանված կարգի համաձայն: Առայժմ պետք է ուսումնասիրել այդ նախաձեռնությունը», — չորեքշաբթի ճեպագրույցին ասել է Չխարովյան:

Հիշեցնենք, որ ՌԴ Պետդոմայի պատգամավորներ Վալերի Ռաշկինը եւ Սերգեյ Օրուխովը (երկուսն էլ ՌԴԿԿ-ից) Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինին եւ ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովին առաջարկել են անվավեր ճանաչել Բարեկամության եւ եղբայրության մասին մոսկովյան պայմանագիրը, որը 1921 թվականի մարտի 16-ին ստորագրվել է ՌԽԳՄՀ-ի կառավարության եւ Թուրքիայի Ազգային մեծ ժողովի միջև: Իրենց նամակում պատգամավորները մատնանշում են Թուրքիայի ազդեցիկ պահվածքի հետեւողական գիծը:

Թուրքիայում ԱՄՆ դեսպանին ԱԳՆ եւ կանչել՝ կապված քրդերի մասին պետքարտուղարության հայտարարության հետ

Անկարայում ԱՄՆ դեսպան Ջոն Բասսին կանչել են Թուրքիայի ԱԳ նախարարություն՝ կապված սիրիական քրդերի մասին ամերիկյան պետքարտուղարության հայտարարությունների հետ: NTV հեռուստաալիքի փոխանցմամբ, դիվանագետին փոխանցվել է այդ հարցի շուրջ «ԱՄՆ դիրքորոշման առնչությամբ Թուրքիայի մտահոգությունը»:

Ավելի վաղ ԱՄՆ պետքարտուղարության պաշտոնական ներկայացուցիչ Ջոն Բիրբին հայտարարել էր, որ Վաշինգտոնը «Ժողովրդական ինքնապաշտպանության ուժերն (ԺԻՈՒ) ահաբեկչական խմբավորում չի համարում եւ շարունակելու է սատարել նրանց»: ԺԻՈՒ-ն Դեմոկրատական միություն կուսակցության մարտական թեւն է, որին Անկարան համարում է ահաբեկչական կազմակերպություն եւ Քրդական աշխատավորական կուսակցության սիրիական թեւը:

Ըստ ՏԱՄՍ-ի, Բիրբին հաստատել է, որ Թուրքիայում ԱՄՆ դեսպանը կանչվել է Թուրքիայի ԱԳՆ՝ կապված քրդական հարցում Անկարայի եւ Վաշինգտոնի միջեւ տարաձայնությունների հետ:

Իրանցիների ատելությունը թուրքերի հանդեպ

Թուրքերի մասին պարսկական նկարագրություններից շատերն այսօր կարող են դիտարկվել որպես ռասիստական, քանի որ դրանք բոլոր թուրքերին անարդարացիորեն պիտակավորում են միեւնույն կարծատիպով: Այս մասին իր հոդվածում նշել է «Քալիֆորնիա Կուրիեր» թերթի հրատարակիչ եւ խմբագիր Հարույթ Մասունյանը: Նա իր հոդվածում, մասնավորապես, գրում է.

«Նախորդ հազարամյակի ընթացքում երկու հարեւան իսլամական պետությունների՝ Պարսկաստանի եւ Օսմանյան կայսրության միջեւ հարաբերությունները տատանվել են խաղաղ գոյակցության եւ բացահայտ պատերազմի միջեւ: Այս երկու պետությունների բնակիչները ունեին ոչ միայն էթնիկական եւ լեզվական տարբերություններ, այլեւ բաժանված էին իրենց իսլամական հավատքով. պարսիկները շիա էին, իսկ թուրքերը՝ սուննի: Իրանի եւ Թուրքիայի միջեւ այս բաժանումները շարունակվում են մինչ օրս:

Շատ ընթերցողներ ծանոթ են հակաթուրքական հիշատակումներին արեւմտյան գրողների աշխատություններում, հատկապես իրար հաջորդող հայկական ջարդերից եւ ցեղասպանությունից հետո, ինչպիսին Ֆրանսիացի գրող Վիկտոր Հյուգոյի դատապարտող խոսքերն էին. «Այստեղով թուրքն է անցել. ամենուրեք սուգ է եւ ավեր»:

Այդուհանդերձ, քերին են հայտնի թուրքերի մասին հիշատակումները պարսկական գրականության մեջ: Պարսկահայ Ռուբինա Օհանյանը, որն այժմ բնակվում է Քալիֆորնիայի Գլենդել քաղաքում, լրացրել է այդ բացը իր՝ «Թուրք անվան եւ բառի մեկնաբանությունը իրանական գրականության մեջ» խորագիրը կրող գրքում: Օհանյանը մանրակրկիտ ուսումնասիրել է պարսկերենից հայերեն է թարգմանել միջնադարյան մի քանի պարսիկ նշանավոր բանաստեղծների տասնյակ տողեր, որոնք արտահայտել էին իրենց խիստ բացասական տպավորությունները թուրքերի մասին՝ բացահայտելով թուրքերի հանդեպ իրանցիների հակակրանքի խոր արմատները:

Թուրքերի մասին պարսկական հիշատակումները մեզ են հասել մեծանուն պարսիկ բանաստեղծներ Ֆիրդուսուց (10-րդ դար) եւ Հաֆեզից (14-րդ դար): Թուրքական ցեղերը առաջին անգամ ներխուժեցին Պարսկաստան 11-րդ դարում, որոնք հաջորդեցին սելջուկները: 13-րդ դարում Իրանը նվաճեցին մոնղոլները, այնուհետեւ՝ թուրքմենական ցեղերը, որոնք վերջնականապես պարտության մատնվեցին 1592 թվականին: Հետագա դարերի ընթացքում բազմաթիվ պատերազմներ տեղի ունեցան Պարսկաստանի եւ Օսմանյան կայսրության միջեւ:

Օհանյանն իր գրքում ներկայացրել է 13 պարսիկ բանաստեղծների եւ գրողների մեջբերումները: Մինչ հայերն իրենց սեփական ողբերգական հիշողություններն ունեն թուրքական բռնապետական իշխանության հետ կապված, հետաքրքիր է իմանալ նաեւ այլ ազգերի մոտ թուրքերի հետ շփումից առաջացած նույն բացասական փորձառությունները:

Ահա պարսիկ միջնադարյան բանաստեղծների որոշ տողեր, որոնք պարսկերենից հայերեն է թարգմանել Ռուբինա Օհանյանը.

Ֆիրդուսի (925 – 1020).

«Ոչ ոք թուրքերից իմաստություն չունի, Ոչ մի մարդ թուրքին չի հնազանդվի»:
Ասադի Թուսի (11-րդ դար).
«Ոչ ոք չտեսավ թուրքից երբեք հավատարմություն, Իրանցիներից տեսել են միայն հավատարմություն»:
Խավաջա Աբդուլլահ Անսարի (1006 – 1088).
«Չարմանք է, թե թուրքը սիրուց բան հասկանա, Քանզի թուրքից գարմանքն այն է՝ չթալանի, չգողանա»:
Նիզամի (1140 – 1203).
«Արքան անգամ չգիտեր՝ հավատարիմ թուրք չկա»:
Անվարի (12-րդ դար)
«Քանի դեռ չես ճամփա անցել ազնվագարմ նծույզով, Չգնաս, ճամփան լեցուն է արյունաբերու թուրքերով»:
Խադանի (1120 – 1190).
«Բարեկամաբար արյուն ըմպելն ավանդույթ է հին, Թուրքն արյունախում է ու չի ճանաչում իր բարեկամին»:
Սաադի (1184 – 1283).
«Այնժամ դրկեցիր դու մի ուսանող. Թուրք, որից վատթարը չկա»:
Թուրքերի մասին այս պարսկական նկարագրություններից շատերն այսօր կարող են դիտարկվել որպես ռասիստական, քանի որ դրանք բոլոր թուրքերին անարդարացիորեն պիտակավորում են միեւնույն կարծատիպով: Բոլոր ազգերի մեջ էլ կան լավ ու վատ մարդիկ: Սակայն, իրական խնդիրը թուրքական պետության բիրտ քաղաքականությունն է, որ դաժանորեն ճնշել է ազգային փոքրամասնություններին եւ նվաճած երկրներին՝ հանգեցնելով զանգվածային ոճրագործությունների եւ ցեղասպանության ընդդեմ արարների, հայերի, ասորիների, կիպրացիների, հույների եւ իրանցիների...

Թարգմանությունը՝ Ռուզաննա Ալիազյանի

Ռուսաստանը խզել է Թուրքիային սպառազինության մատակարարման բոլոր պայմանագրերը

Ռուսաստանը խզել է Թուրքիայի հետ ամբողջ ռազմատեխնիկական համագործակցությունը, ներառյալ սերվիսային պայմանագրերը, տեղեկացնում է «Ինտերֆաքսը»՝ վկայակոչելով Ռուսաստանի նախագահի ռազմատեխնիկական համագործակցության հարցերով օգնական Վլադիմիր Կոժինին:
«Մենք պայմանագրեր ունեինք, մենք եւ հրաձգային սպառազինության, եւ հրետանային համակարգերի մատակարարումներ ունեինք: Բնականաբար, այժմ մատակարարումները եւ բոլոր պայմանագրերը, ներառյալ սերվիսայինները, դադարեցվել են», — հայտնել է Կոժինը:
Նա նշել է, որ բանակցություններ եւ պայմանագրեր չեն լինի այնքան ժամանակ, «քանի դեռ իրավիճակը չի փոխվել այն ռակուրսով, որի մասին խոսել է Ռուսաստանի նախագահը»:

Թուրքիային չգայրացնելու համար Բունդեսթագում Ցեղասպանության բանաձեռ ստեղծելը իսկական վախկոտություն է. Tagesschau

Մեր միակ նպատակը Թուրքիային մեր կողքին պահելն է, եւ նշանակություն չունի՝ հայերը կվերանան աշխարհի երեսից, թե ոչ: Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին Գերմանիայի կողմից արված այս նախադասությունն ավելի քան 100 տարի անց դեռ արդիական է: Այդ նախադասությունն ավելի կարեւոր է, քան Օսմանյան կայսրության հանցանքը ճանաչելու մասին Թուրքիային ուղղված Բունդեսթագի կոչը: Այս մասին Tagesschau գերմանական պարբերականում գրում է Միխայել Հոյսենը: Դարբերականը հիշեցնում է, որ մեկ տարի առաջ Գերմանիայի խորհրդարանը գրեթե «այո» ասաց 1915թ. հայոց ջարդերը ցեղասպանություն որակելուն, սակայն Գերմանիան նախկինի պես վախենում է գայրացնել Թուրքիային հատկապես որ վերջինս խոստացել է իր երկրում զսպել փախստականների հոսքը:
«Բեռլինը նախկինի պես չի ուզում կորցնել Բոսֆորում իր դաշնակցին: Թուրքիան պետական գործընկեր է, ուստի Բեռլինում լռում են նաեւ այն հանցագործությունների մասին, որոնք այսօր տեղի են ունենում Թուրքիայի արեւելքում: 1915թ. էլ դա այդպես էր, եւ մինչ օրս ոչինչ չի փոխվել: Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին հայերի նկատմամբ ոճրագործությունները դադարեցնելու կոչին Գերմանիայի ռեյխկանցլեր Թեոբալդ ֆոն Բեթման Հոլվեգը պատասխանել էր. «Մեր միակ նպատակն է Թուրքիային մեր կողքին պահել եւ նշանակություն չունի՝ հայերը կվերանան աշխարհի երեսից, թե ոչ»,- գրում է հոդվածագիրը:
Հեղինակը նշում է, որ Թուրքիան այսօր շարունակում է հայածել քրդերին, իսկ Արեւմուտքը լռում է: «Թուրքիան Արեւմուտքի համար այս պահին ամենակարեւոր երկիրն է փախստականների զսպման առումով: Ուստի թուրքերին Բունդեսթագի բանաձեռով գայրացնելը կամ Հայոց ջարդերը պաշտոնապես ցեղասպանություն որակելը կառուցողական չէր լինի, այսպես են կարծում քաղաքական գործիչները»,- գրում է հեղինակը՝ քննադատելով այդ տեսակետը:
«Այդ կարծիքն իսկական վախկոտություն է: Ցեղասպանությունը ցեղասպանություն է՝ անկախ այն բանից, թե ով է դա իրագործել: Եվ այն պետք է իր անունով կոչել: Ոչ միայն հայերի համար, ովքեր այդքան երկար սպասել են, որ իրենց նախնիների դեմ գործած ոճիրը ճանաչվի, այլ նաեւ նման հանցագործությունները կանխելու համար»:
Ուստի հիմա, առավել քան երբեւէ կարեւոր է, որ Բունդեսթագը Թուրքիային պաշտոնապես կոչ անի վերջապես ճանաչել օսմանների գործած հանցագործությունը»,- եզրափակում է հոդվածագիրը:

Էրդողանի կինն անդրադարձել է Հայկական հարցին

Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի կինը՝ Էմինե Էրդողանը մի միջոցառման ժամանակ անդրադարձել է Թուրքիայում առկա ազգային խնդիրներին: Թուրքական Haber.sol-ի փոխանցմամբ՝ Թուրքիայի նախագահի կինը՝ Էմինե Էրդողանը Աթաշեհիրի շրջանի Sheraton հյուրանոցում կազմակերպված միջոցառման ժամանակ քաղաքական ելույթով է հանդես եկել, ինչը զարմացրել է ներկաներին:

«Տարածաշրջանում այսքան խնդիրների հետ պայքարող Թուրքիան «հզոր» կամքով ձիգ կանգնած է: Այս երկրում ստատուս քվոների դեմ պատերազմի մեջ մտանք ու որպեզ ազգ հաղթեցինք: Ներկայում համաշխարհային ուժերը ցանկանում ենք մեր հողերի վրա իրենց նպատակներն առաջ տանել»,-ասել է Էմինե Էրդողանը՝ ասելով, թե չի կարծում, որ Թուրքիայում Հայկական կամ քրդական հարց գոյություն ունի:

Հասարակական

Փետրվարյան արկածախնդրությունը եւ Ղարաբաղի կորուստը

էդ. Բաղդասարյան

Ինչպես արդեն անդրադարձել ենք Դաշնակցականների փետրվարյան արկածախնդրությանը, որը տեղի ունեցավ 1921 թ. փետրվարի 13-18-ին, եւ որի հետեւանքով ժամանակավորապես հայ սովետական կառավարությունը հեռացավ Երեւանից իսկ Սիմոն Վրացյանի «Փրկության կոմիտոն» ստանձնեց Հայաստանի իշխանությունը, ծանր հետեւանքներ ունեցավ հայ ժողովրդի համար: Վերջինիս իշխանությունը շարունակվեց մինչեւ ապրիլի 2-ը, երբ Հայ կոմունիստները, այդ օրը կրկին անցան իշխանության գլուխ եւ դաշնակցականները փախան Չանգեզուր ապա Թավրիզ եւ Ատրպատականի այլ վայրեր ու Իրանի ներքին շրջաններ:

Նույն այդ ժամանակաշրջանում 1921 թ. փետրվարի 18-ապրիլի 2 երբ սովետական կառավարությունը հեռացել էր Երեւանից եւ Երեւանի իշխանությունը գտնվում էր Սիմոն վրացյանի ձեռքում, տեղի ունեցավ Մոսկվայի պայմանագրի ստրագուստը մարտի 16 Սովետական Ռուսաստանի եւ քեմալական մեծ ժողովի միջեւ, առանց Հայաստանի ներկայացուցիչների ներկայությամբ, որը նախագծեց Կարսի Հայ-թուրքական պայմանագիրը, ի վնաս Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ազգային շահերի, եւ

Սովետական Հայաստանին պարտադրեց հայկական հողերի կրկնակի կորուստը:

Փետրվարյան արկածախնդրությունը իրականացավ դաշնակցության, հետադիմական տարրերի եւ քեմալականների օժանդակությամբ ու Դրաստամատ Կանայանի Դրո դավադրությամբ: Այդ արկածախնդրությունը խլեց 20,000 հայորդիների կյանքը եւ պատճառեց նոր ավերածություններ:

1921 թ. հուլիսի 3-ին Թիֆլիսում կայացավ ՌԿ Բ Կ Կովկասյան Բյուրոյի պլենումը, որը ընթացքում ի շարս այլ հարսերի, քննարկվեց նաեւ Ղարաբաղի ճակատագիրը, վերադարձնել Հայաստանին թե թողնել Ասրբեջանի կազմի մեջ: Նիստը, որ դեկավարում էր ոճրագործ Ստալինը, հուլիսի 4-ին 4 կողմ Ալ. Մյասնիկյան, Սերգեյ Կիրով, Սերգո Օրջոնիկիձե, եւ Յու. Ֆիգատներ , 3 դեմ Նարիման Նարիմանով, Ֆիլիպ Մախարաձե, Հմայակ Նազարեթյան եւ 1 ձեռնպահ Մամիա Օրախելաշվիլի ձայներով քվեարկեց, որ Ղարաբաղը վերադարձնել Հայաստանին: Սակայն հուլիսի 5-ին, Նարիմանովը բողոքելով եւ սպառնալով Ստալինի հետ գործաք է կնքում եւ համաձայնվում՝ Ղարաբաղը անցնի Ադրբեջանին:

Իսկ ի՞նչ դեր խաղաց փետրվարյան արկածախնդրությունը այդ որոշման մեջ: 1920 թ. հուլիս-օգոստոս ամիսներին թուրքական պատվիրակությունը արագործնախարար Մամի Բեյի ղեկավարությամբ բանակցելու համար գտնվում էր Մոսկվայում: Թուրք պատվիրակության անդամ էր թուրք կոմունիստ Ֆ. Սարիթը, որպես ապացույց հանայնավար հեղափոխության ի նպաստ իրենց դիրքորոշմանը: Նրանք հաջողեցին մեծ քանակությամբ ռազմամթերք 100,000 հրացան, տարբեր տրամաչափի 400 տոննաոթ, 500 ավտոմատ, 100 բեռնատար ինքնաշարժ, 100,000 միավոր զինվորական հագուստ, վառելիք եւ այլն եւ 5 միլիոն ռուբլի ոսկով օգնություն ստանալ Բոլշեւիկներից, ինչպես նաեւ նրանց բերանացի համաձայնությունը, գրավելու Հայաստանի Հանրապետության որոշ տարածքներ հատկամեա Սարիղամիշի եւ Շահթախթի շրջանները , Նախիջեւանի վրայով Ռուսաստանի եւ Կարմիր բանակի հետ անմիջական կապ ստեղծելու պատճառաբանությամբ: Բանակցությունները ավարտվեցին Օգոստոսի 24-ին, սակայն վերջնական համաձայնության ստորագրումը հետաձգվեց: Մինչ այդ 14 օր առաջ ստորագրվել էր Սեւրի դաշնագիրը, որից թուրքերը խորամանկորեն օգտվեցին հսկայական օգնություններ կորզել ռուսներից: Ռուսաստանի արագործող կոմ Գ. Չիչերինի եւ նրա տեղակալ հայագրի Լեւոն Կարախանյան-ը իրենք հայանպաստ դիրքորոշում ցույց տվեցին եւ բանակցություններից առաջ պարտադրեցին իրենց տեսակետները, հակառակ Հայաստանի մեջ հայ բոլշեւիկների մայիսյան ապստամբության ճնշման փաստին: Սակայն իրենց դիրքերը տկարացան եւ ստիպվեցին տեղի տալ Լենինի եւ Ստալինի թրքանպաստ միջամտություններին, երբ Հայաստանի իշխանությունը կուրորեն հետեւում էր իր արեւմտասեր դիրքորոշումը եւ Սեւրի հետ կապված մաքսիմալ ակնկալություն էր փափագում: Սեւրի դաշնագիրը, Հ. Քաջագունիի արտահայտությամբ, «շացրել էր բոլորիս աչքերը, կաշկանդել միտքը, մթացրել իրականության գիտակցությունը»:

¹ - Վ. Ե. Խոջաբեկյան, Արցախը բորձուլթյան ժամին, Երեւան, 1991, էջ 6-8: Հետագա էջերում հատկապես եւ ավելի մանրամասնորեն կանդրադառնանք Արցախի հարցին:

1920 թ. սեպտեմբերի 22-ին սկսեց թուրքական արշավանքը Հայաստանի վրա, որը եւ ավարտվեց դեկտեմբերի 2-ի Ալեքսանդրապոլի խայտառակ դաշնագրով: Փետրվարյան արկածախնդրությունից 8 օր հետո սկսվեցին ռուս-թուրքական բանկցությունները եւ մարտի 14-ին ստորագրվեց պաշտոնական համաձայնագիր: Ըստ թուրքական բանակի հրամանատար Քյազիմ Կարաբեքիրի՝ «Զիչերինն ու Կարախանը աշխատում էին չեղյալ հայտարարել Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը, նրանք խիստ պաշտպանում էին հայերին: Բանակցության ընթացքում, Երևանի մեջ դաշնակների իշխանության գալը մեզ օգնեց եւ դյուրացրեց բանակցությունը... Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը հիմք բռնեցինք եւ նրա վրա նոր հողվածներ ավելացրինք...»: Մոսկվայից վերադարձի ճանապարհին, Մամի Բեյը մարտի 23-ին Փարիզում հանդիպում է Ալ. Խատիայանի հետ, քննարկելու համար Կովկասյան համադաշնակցության ստեղծելու հարցը, որը իրագործվեց հունիսի 10-ին, Մենչեիկ-Դաշնակ-Մուսավաթ համաձայնությամբ, որը պիտի թուրքական հողվածները տնտեսական եւ քաղաքական համագործակցությամբ վերադարձնար իշխանությունը: Սակայն ինչպես արդեն նշել ենք, հուլիսի 3-5-ին Թիֆլիսում գումարված ՌԿ Բ Կ Կովկասյան Բյուրոյի պլենումը քննարկեց Դարաբադի ճակատագիրը: Հարց է առաջանում թե ումի՞ն պիտի նպաստեր բոլշևիկների կողմորոշումը: Թուրքերի՞ն, որոնք բարեկամության ձեռք էին մեկնել եւ հեղափոխական ջատագով էին ներկայանում, թե հայերի՞ն, որոնք խաբվելով թուրքփրից բոլշևիկներին իրենց երկրից դուրս շարտելու արկածախնդրության դիմեցին, գիտակցելով հանդերձ, որ իրենք բոլշևիկյան կարմիր բանակի դիմաց ոչ մի փրկության ելք չունեին, ինչես ինքը՝ Խատիայանը հետագայում խոստովանել է, իսկ դաշնակցական պարագլուծներից Ռուբեն Դարբինյանը խեստովանել է, որ. «ապստամբությունը հաջողության իսկ պարագայում, չէր կարող տեսական ազատություն ու անկախություն ապահովել, այլ նույնիսկ կարող էր վտանգել հայ ժողովրդի ֆիզիկական գոյությունը»:

Հայդատական ավանտյուրաներ. 1921 թ. փետրվարյան դաշնակցական խռովությունը

Դաշնակցական-հայդատական այս ավանտյուրան, ըստ Լույսյան, առաջին եղբայրասպան քաղաքացիական

² - «Մասիս շաբաթաթերթ», 2004 թ. փետրվարի 28:

պատերազմն է հայոց պատմության մեջ: Դա ոչ միայն ինքնաբերիկ ժողովրդական ապստամբություն էր սովետական նորաստաստ իշխանության դեմ, այլև ցեղասպան Թուրքիայի հետ կնքված խայտառակ գործարքի արդյունք: Այդ շրջանում էր հենց, որ Մոսկվայում ընթանում էին Ռուս-թուրքական պայմանագրի բանակցությունները: Այս ավանտյուրայի պատմաբանական կողմը չկարողացավ մասնակցել բանակցություններին, ինչով լավագույն պայմաններ ստեղծվեցին Թուրքիայի համար՝ առավելագույնն ստանալու մարտի 16-ին կնքված պայմանագրով:

ԼԵՈ, Անցյալից, Երևան, 2009, էջ 421-423

Բայց մինչ Թիֆլիսում նոր ժամանակի վաղ-վլվուկներն էին ծավալվում, Հայաստանում բոլորված էր ազգամիջյան եղբայրասպան պատերազմը: Համառ կռիվներ էին տեղի ունենում Երևանի հյուսիսային կողմերում. միևնույն ժողովրդի երկու հատվածները, իրար դեմ լցված անասհման կատաղությամբ, պատրաստվում էին իրար ոչնչացնել: Կարմիր բանակի մասերը Վրաստանից ուղղվեցին դեպի այդ ընտանեկան պատերազմի դաշտը: Ի՞նչ էր կատարվում Երևանի մեջ՝ հաստատապես ոչ ոք չգիտեր: Թիֆլիսի հայկական շրջանակներում այն կարծիքն էր տիրում, թե Վրացյանն ու իր ընկերները չգիտեն, որ Վրաստանն արդեն գլխովին խորհրդայնացել է, որ մենչևիկները փախել են արտասահման, ուստի և շարունակում են կռվել՝ հույսերը դրած մենչևիկների օգնության վրա: Այդ պատճառով որոշվեց մի պատվիրակություն ուղարկել Երևան՝ հաստատ տեղեկություններ հաղորդելու և համոզելու համար, թե դիմադրությունն այլևս ապարդյուն է: Բայց պատվիրակության փոխարեն կարելի համարվեց ուղարկել միայն **Հովհաննես Թումանյանին**, որ և անհապաղ ճանապարհ ընկավ: Վերադարձավ նա բավական ուշ, Վրացյանի արկածախնդրության վերջ դրվելուց հետո, և մի օր Հայարտան դահլիճում հանգամանորեն և փաստալից մի զեկուցում արավ նրա անդամների առջև:

Բանից դուրս եկավ, որ **փետրվարյան ապստամբությունը Դաշնակցության ինքնապաշտպան վերջին գործողությունն էր եղել**: Դեռ նոր սարսափելի կերպով ջարդ ու փշուր եղած Քյազիմ Կարաբեքիր-փաշայից՝ դաշնակցական անխելք տղաները ձեռնարկել էին պատերազմելու արդեն Կարաբեքիրից շատ [ավելի] հզոր Ռուսաստանի դեմ: Կապովի գծի մի գործ: Հովհաննես Թումանյանին Վրացյանն ընդունել էր իբրև թշնամու և տնային բանտարկության էր ենթարկել՝ ասելով, թե նա վիատություն է մտցնում Հայաստանի փրկության կոմիտեի գործերի մեջ: «Հայաստանի փրկության կոմիտե»՝ այսպես էր իրեն հորջորջում Վրացյանի այս նոր կառավարությունը: Ինչպե՞ս էր նա ուզում փրկել Հայաստանը: Հովհաննես Թումանյանը բերել էր իր հետ *Փրկության կոմիտեի* օրգան «Անկախ Հայաստանի» մի քանի համարներ և երկար ընթերցումներ արավ նրանից: Ընթերցումներ, որոնք ապշեցուցիչ ապավորություն թողին լսողների վրա: **Վատ թղթամուրի նման ամեն ինչ, նույնիսկ պատիվ տանուլ տված դաշնակցականները փոխանակ Ալեքսանդրապոլի խայտառակ դաշնագրից հետո գետինը մտնելու և անհայտանալու՝ հույսները հիմա դրել էին Կարաբեքիրի վրա և ուզում էին նրա հետ միանալ ու նրա հետ միասին կռվել Ռուսաստանի դեմ**: Այս եղանակով պիտի կատարվեր Հայաստանի ազատությունը: Դաշնակցությունը մեղայական էր կարողում Թուրքիայի առաջ, դատապարտում ու նզովում էր իր ամբողջ անցյալը, իր պայերին ու սրբերին, իր հազարավոր նահատակներին: «Մենք երեսուն տարի սխալված էինք՝ մեզ թշնամի համարելով օսմացիությունը,- գրում էր «Անկախ

«Հայաստանը»,- մինչդեռ մեր իսկական թշնամին ռուսն է եղել, որից ազատվելու համար մենք պիտի միանայինք թուրքերի հետ»:

Հիշողությանս մեջ չի մնացել այդ հողվածների ամբողջ բովանդակությունը: Տայիս եմ հիմնական միտքը: Հիշում եմ՝ մենք չէինք հավատում մեր ականջներին, այնքան զգվելի էին այդ մեղայականների լսվող դարձվածքները, այնքան ստոր էր այդ քծնող գետնաքարշությունը: Երեսուն տարի ապրել իբրև հեղափոխական կուսակցություն և գալ հասնել այսքան նողկալի ցածության... Մարդու հավատը չէր գալիս, այնքան կոպիտ-շնական էր այս տեսարանը: Եվ ի՞նչ: Այս միայն լրագրական տեսությունն էր, այս մի թեորիա չմնաց, այլ, ինչպես իմացանք հետագա հաղորդագրություններից և տպված նամակներից, Վրացյանը այդպիսի մի ցնորամիտ առաջարկություն արել էր օսմանցիներին: Բայց Կարաբեքիրը Վրացյան չէր, նա լավ գիտեր իր երկրի շահերը: Դաշնակցական շեֆն էր, որ չէր կարողանում ըմբռնել, թե չկա այլևս մեկը, և չի կարող լինել մեկը, որ հավատ ընծայի իրեն և իր կուսակցությանը: Չէր ըմբռնում և այն մանավանդ, որ եթե Թուրքիան ազատվել էր վերջնական խորտակումից, այդ միայն շնորհիվ Խորհրդային Ռուսաստանի օգնության էր, օգնություն, որին կարոտ էր Թուրքիան և՛ այն ժամանակ, և՛ հետո էլ, երկար ժամանակով: Էլ ի՞նչը պիտի հարկադրեր, որ Թուրքիան հակառակ գնար իր այդ բարերարին: Դաշնակցության սե՛րը: Ո՛հ, բայց այստեղ այլևս ինչպես պահեստ ծիծաղող, դառն հեզմական ծիծաղող...

Թեև պատերազմն արդեն ամսից ավելի էր տիրում, բայց պարզ էր, որ Վրացյանի և ընկերների դրությունը հուսահատական էր, ուստի և հուսահատական էին նրանց ընդունած միջոցները: Ինչպես հուսահատական էր օսմանցիներին դիմելը, հուսահատական էին և ժողովրդին մոլորեցնելու, խաբելու ճիգերը: Այն ժամանակ, երբ Վրաստանում այլևս մի հատ դիմադրող մենշևիկ չէր մնացել, Երևանում հեռագրեր էին թխվում, թե մենշևիկները հաղթություններ են տանում, թե նրանց հետ բոլշևիկների դեմ կռվում են Անտանտի նավերը՝ ռմբակոծելով Սև ծովի ափերը: Միաժամանակ դժբախտ ժողովրդին հուսահատական վճռականություն հաղորդելու համար հավատացնում էին, թե ռուս զինվորներն իրենց հետ ունեն և կացիններ և այդ կացիններով կտոտրում են ժողովրդին, թե Թիֆլիսում այս կերպով ջարդել են 15 հազար մարդ, և ամբողջ Բեհբուդյան փողոցն այլևս գոյություն չունի: Հովհաննես Թումանյանը պատմում էր, թե այս կացնի սարսափն այնքան մեծ է եղել, որ Աշտարակի կողմից մի քանի հարյուր ընտանիքներ փախել գնացել են, որ Արաքսն անցնեն և թուրքերի մոտ ապահովություն գտնեն...

ԼԵԻՈՆ ՉՈՐՄԻՍՅԱՆ, Կուսակցությունները, Երևան, 1995, էջ 108-110

Դեպքերու ընթացքին մեջ տրամաբանության համար քիչ-շատ ընդունելի շարադրություն մը փնտռող միտք մը նոր հանելուկի մը առջև կը գտնե ինքզինքը բացատրելու համար 1921 Փետր. 18-ի ապստամբությունը: Դեպքի անցուդարձերուն շուրջ քառասուն տարիներէ ի վեր կատարուած նկարագրություններէն եւ մեկնություններէն ճշմարտանման եղածները միայն այժի առաջ ունենալով, պարզ կ'երևի որ պատմական որեւէ ճշմարտութեան չի համապատասխաներ կարգ մը դաշնակցական գործիչներու այն յատարարութիւնը թէ ապստամբութիւնը ժողովրդական տարերային պոռթկում մըն էր նորահաստատ իշխանութեան

սկզբնական օրերու խստութիւններուն եւ բռնութիւններուն դէմ: Այդ յատարարութիւնը կատարող դաշնակցականները թէեւ կ'ուզեն սովետական իրավակարգին դէմ ժողովրդական ատելութեան մը իբրև գործնական ապացոյցը ներկայացնել ապստամբութիւնը, բայց իրականին մէջ, ծանր յանցանք մը եւ սխալ մը ընդունելով ըմբոստացման արարքը, չեն ցանկար անոր մեղքը կուսակցութեան ուսերուն բեռնել: Պարզ է նոյնպէս որ ապստամբութիւնը բանտարկուած դաշնակցականներու կենաքը վտանգէ փրկելու դիտումով կատարուած անաբեկական ձեռնարկի մը բնոյթն ալ չունէր: Այդ մասին ալ յաճախ կը խօսին ու կը գրեն դաշնակցականները, բայց քանի մը դաշնակցականներու անուններէն գատ մինչեւ այսօր ճիշդ թիւ մը գոհերու՝ երբեք չեն յիշատակած: Ընդհանուր, տարտամ, անորոշ բայց զանգուածային սպաննություններ կատարուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգեն իրենց յայտարարութիւններով, բայց որեւէ վիճակագրութիւն, անուանացանկ չեն հրատարակած: Իրաւակարգի հիմնական փոփոխութիւն մը, ինչպէս էր հաստատումը սովետական վարչաձեւին, չէր կրնար տեղի ունենալ առանց յեղափոխական ցնցումի եւ անոր անխուսափելի հետեւանքը եղող դէպքերուն: Այժմ, պարզուած է որ նուազագոյն չափի եւ սահմանի մէջ մնացած են Հայաստանի մէջ նման դէպքերը, բաղդատմամբ տարբեր ժողովուրդներու եւ երկիրներու մէջ տեղի ունեցածներուն:

Այս խորհրդածություններուն վրայ պէտք է աւելացնել նաեւ հետեւեալը: Փետր. 18-ի ապստամբությունը կը սկսէր ճիշդ այն պահուն երբ Վրաստանի մէջ իրաւակարգի փոփոխման, այսինքն սովետական իրաւակարգի հաստատման գործողությունը տեղի կ'ունենար: Կարելի չէ պատահականութեան վերագրել այս գուգադիպությունը:

Կամ այն է որ դաշնակցականները հասարակ մարդու քաղաքական հասկացողութիւն իսկ չունէին, խորհելով որ Ագրեյճանի եւ Վրաստանի սովետացումէն յետոյ կարելի է պահել Հայաստանը սովետացումէ եւ կամ, ինչ որ աւելի հասկանալի է, կը խորհէին սովետական ուժերուն դէմ նոր ճակատ յարդարելով արգելք հանդիսանալ Վրաստանի սովետացման: Եթէ այս վերջին ենթադրությունն է ճիշդը, բանաւոր է հարց տալ թէ որո՞ւ թելադրությունով կամ նոյնիսկ հրահանգով կատարուեցաւ ապստամբութեան ձեռնարկը:

Օրին մեկը կը պարզուին անշուշտ պատմութեան համար ցարդ մուշ մնացած այս բոլոր կէտերը, բայց երբ մարդ կը հարկադրուի նման հարցումներ ներկայացնելու, այդ հարկադրանքն իսկ իր մէջ կը բովանդակէ խոր տարակուսանք մը օրուան դեկավարներուն ազգային շահերու պաշտպանութեան եւ հայրենասիրութեան գործնական ըմբռնումներուն մէջ ցոյց տուած հայրենասիրական ոգիին եւ պարկեշտութեան մասին: Արկածախնդրությունը վերջ գտաւ ամբողջապէս մեկուկէս ամիս յետոյ, այս անգամ իրական արիւնահեղուցեամբ: Պարտուողները լքեցին հայրենիքը կնքելով իրենց մեկնումը բազմաթիւ յեղափոխական երիտասարդներու արիւնով եւ այդ կերպով փակելով վերադարձի բոլոր կարելիությունները: Յեղափոխական արարք մը ըլլալէ շատ հեռու էր անշուշտ կատարուածը: Զինախնդրութեան, վրէժխնդրութեան, ատելութեան զգացումներէն թելադրուած վերջին հարուած մըն էր պարզապէս քաղաքական ազգակից հակառակորդներուն դէմ ուղղուած:

<http://www.ilur.am/news/view/43530.html#sthash.DvOQBmdl.dpuf>

Մշակութային

Կեանքն Իմաստաւորում Է Ծառայութեամբ (Երուանդ Չամանեանի Մահուան Քառասնօրեակի Առիթով)

Ռ. ԿՈՐԻԲՆ

Տարեմուտ 2016 թիւը Չամանեան ընտանիքի եւ գերդաստանի համար ծանր նստեց, կորուստն անփոխարինելի սուգի մատնեց բոլորին՝ ընտանիք, հարազատ, գործակից եւ շատ-շատերին: Երուանդի մահուան գոյժը Իրանի Թեհրան մայրաքաղաքից տարածուեց՝ հասնելով Կալիֆորնիայի Գլենդել քաղաք, մեզ, եւ ցաւով ու վշտով պարուրեց յողաց սրտերը: Թէ ինչպէս անողոր հիւանդութիւնը կարճ ժամանակում հիւժեց նրան, անշնչացրեց, եւ դժիւն մահու հրեշտակն եկաւ ու անվերադարձ տարաւ նրան: Ախր, նրա խիստ կարիքն էր զգացում ընտանիքում, դեռ անելիքներ շատ ունէր, ինչո՞ւ այդպէս անժամանակ...

Նա իր մահկանացուն կնքեց Յունուարի 9ին, հիւանդանոցում: Յուդարկաւորութիւնը կատարուեց Յունուարի 12ին, Թեհրանի «Նոր Բուրաստան» գերեզմանատնում, հոժ սգակիւրների մասնակցութեամբ: Ծիրիմը ծածկւում է ծաղկեպսակներով, մի կեանք ծառայութիւնը գնահատում է արտայայտուողների՝ հայ եւ պարսիկ գործակիցների ու ազգային-հասարակական գործիչների միջոցով:

Գլենդելում, հանգուցեալ ուսուցչի տղան՝ Չարեհը, Գիւլիգար քոյրը փեսայ Վաղինակի հետ միասին, Կիրակի, Յունուար 17ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեցին եկեղեցում, ապա հոգեհաշ տրուեց ճաշարանում, ներկայ էին շատեր, ասուեցին զովասանքի, ափսոսանքի եւ յիշատակի խօսքեր:

Նա Բուրվարի գաւառի ծնունդ էր, 1947ին, բազմանդամ ընտանիքի զաւակ՝ երեք եղբայրներ, եօթը քոյրեր: Նա հայկական Քուշէշ-Դաթեան Ազգային միջնակարգ դպրոցի շրջանաւարտներից էր: Քսաներկու տարեկանում երիտասարդական եռանդուն աւիւնով նուիրում է ուսուցչութեան՝ փոխտնօրէնի պաշտօնով «Իրան Փիրուզ» եւ Հայոց Ազգ. Նայիրի տարրական դպրոցներում: Հանգստի կոչուելուց յետոյ եւս հրաւիրում է շարունակելու պաշտօնը: Նա շուրջ յիսուն տարիներ որպէս երկրի կրթադաստիարակչական նախարարութեան պաշտօնեայ ծառայում է հայկական դպրոցներին՝ հաւատարիմ մնալով իր կոչումին ու ասպարեզին, արժանանալով գնահատագրերի:

Երուանդի հետ թե՛ բարեկամ եւ թե՛ մտերիմ ընկերներ էինք, իր բնակարանը գտնուում էր մեր փողոցում, խնայողութեամբ ու պարտքով կարողացել էր մի յարկաբաժին գնել: Ամուսնացել էր Սեդա Քէշիշեանի հետ, երկու տղայ զաւակների հայր էր, իր կողակից Սեդան եւս ուսուցիչ էր՝ տարրականի դասատու:

Նրա ճամբան դէպի դպրոց անցնում էր մեր տան առջեւից. տպաւորիչ, ուրբ քայլուածքով, կոկիկ ու վայելուչ հագուածքով, երբեք շտապանք չէիր նկատի նրա քայլուածքում՝ օրինապահ ու ժամանանաչ ուսուցչի վարք ու կեցուածք, որպէս պարտանաչ կրթական գործիչ:

Նա խնճոյքների երեւելի հիւրն էր, իր հնչել քաղցր ձայնով թնդացնում էր «Նարբալ» եւ այլ ազգային երգեր, Գեորգ Էմինի «Սասունցիների Պարը», Պարոյր Սեւակի եւ Վահան Տէրեանի բանաստեղծութիւններից ամունքելիս՝ ներկաներին ոգեւորում էր եւ բուն ծափերի արժանանում: Նա լաւ ճառախօս էր թե՛ հայերէն

եւ թե՛ պարսկերէն լեզուներով, յաւապէս տիրապետում էր պարսկերէն լեզուին՝ խօսքը համեմելով Հաֆէզի եւ Սաադիի քառնակներով:

Երուանդ յայն շրջանակ ունէր: Բացի դրանից վեց ընկերներ էինք՝ Խեչօն, Շաւարշը, Շահէնը, Վարուժը, Անուշաւանը եւ ես, Վարուժը մահացաւ, մնացինք հինգ: Բոլորս էլ ազգային-հասարակական ծառայութեան մէջ էինք. թեմականին կից Կարիքաւորներին օժանդակող մարմնի անդամ, եկեղեցու խորհուրդ, ամուսայ մէջ յաճախակի հանդիպում, կեր ու խումբի սեղանի շուրջ առաւելաբար ազգային եւ հայրենիքին առնչուող հարցեր եւ մտքեր էին արծարծւում եւ շօշափւում: Նա գաղափարով ու մտածելակերպով ազատամիտ, ժողովրդասէր եւ հայրենասէր էր:

Երուանդը որոշ շրջան ընտրուեց համայնքի պատգամաւորական ժողովի անդամ: Նա բժախնայի էր իր ներքին կեանքին եւ շրջապատին առնչուող կարգ ու կանոնների, մաքրութեան եւ յարաբերութիւնների կատարման շուրջ, ամէն ինչի ընտիրն էր սիրում՝ ի խնդիր կեանքի արժէքներին: 2014 թուականին Թեհրանում հանդիպեցի իրեն, առողջ եւ լաւ տրամադրութիւն ունէր, տղայի՝ Չարեհի հարսանիքին ներկայ եղայ, շատ էր ուրախացել, որ մեծ տղային ամուսնացնում է:

Մարդկային կեանքը ծովի հանգոյն անցաւր է, մնայուն եւ աշխատանքով կատարուած գործն ու բարի անունը, հայրենիքի, ազգի եւ ժողովրդի համար ծառայութիւնն ու նուիրուածութիւնը: Աշխատանքով կեանքը թանկ է, աշխատանքով կեանքը գեղեցկանում է, աշխատանքով կեանքն ու երկիրը ծաղկում են: Ուսուցչութեամբ կեանքը թանկ է, ուսուցչները սերունդ են դաստիարակում, լոյս ու գիտութեամբ են ճառագում նրանց մտքերն ու հոգիները, առաքինութեան եւ սիրոյ գործիչ են: Մեր ժողովրդի մօտ ուսուցիչը յատուկ տեղ ու դիրք ունի, պատուի ու մեծարանքի է արժանանում:

Մեր Երուանդը մէկն էր այն նուիրեալ կրթական ազգային-հասարակական մշակներից, որ իր կեանքի երկար տարիները դրեց այդ ճանապարհին: Նա միշտ մնաց ուսուցիչ եւ ուսուցչի վաստակով էլ կեանքին հրաժեշտ տուեց:

Միտելի՛ Երուանդ, դու քո ծառայութեամբ հայ դպրոցին արժանիօրէն կեանքդ իմաստաւորեցիր, ամուսնաւալի աւանդ թողնելով մեր համայնքի պատմութեան մէջ, որը արդարացիօրէն կը յիշատակուի՝ պահելով յիշատակդ վառ ու պայծառ:

Վախճանվել է իրանահայ նշանավոր մարզական դէմք՝ Պետրոս Նազարբեկյանը

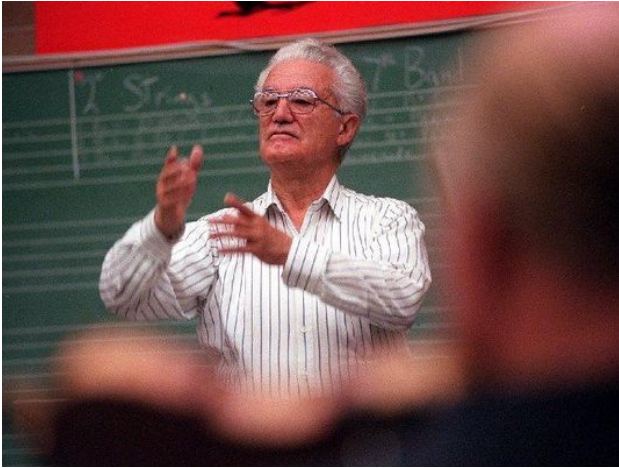

Ուրբաթ, 2015թ. Նոյեմբերի 13- ին, ԱՄՆ Լոսանջելոսում, կյանքից հեռացավ իրանահայ նշանավոր մարզական դէմք Պետրոս Նազարբեկյանը:

Պետրոս Նազարբեկյանը (ծնվ. 1928 Թեհրան) Իրանի թոնցքամարտի հավաքականի անդամ էր եւ մասնակցել է 1952 թ. Հելսինկիի օլիմպիականում, Իրանի եւ Համաշխարհային թոնցքամարտի Փեղերացիայի փոխնախագահն էր: 2004 թ. ԱՄՆ-ում գնահատվեցին Իրանի նախկին մարզական կենդանի ախոյանները, եւ բոլորի միջից ընտրվեցին 5 ամենանշանավորները, որոնցից երկուսը հայ էին, մեկը Պ. Նազարբեկյանը, իսկ մյուսը Ժուլիետ Գեւորգյանը:

ՄԱՀԱՆՕՍԱԿԱՆ

Վահե Խոջայեան (1929-2015)

Վահե Խոջայեանը ծնուել է Իրանի Խորասան նահանգի Մաշհադ քաղաքում, 1929 թուի Նոյեմբեր 19ին: Հազիւ 1-2 տարեկան էր, երբ Խոջայեանների ընտանիքը փոխադրուում է Թեհրան, ուր Վահէն յաճախում է տարրական եւ միջնակարգ (երաժշտական) դպրոցները, ապա կրթութիւնը շարունակելու նպատակով մեկնում է Իտալիա եւ Հռոմի Սանթա Չիչիլիա երաժշտական դպրոցում ստանում է իր բարձրագոյն կրթութիւնը, որից յետոյ նուիրում է երաժշտութեան, մինչեւ իր կեանքի վերջը: Մահանում է 2015 թուի Սեպտեմբեր 17ին, ԱՄՆի Ռինօ քաղաքում, ուր հաստատուել էր 1974 թուից:

Մանկապատանեկան տարիներից իսկ յաւազոյն ընկերներիցս է եղել նա: Մեր մտերմութիւնը աւելի շեշտուեց, երբ մի քանի տարի երկուսս էլ ջուրթակ էինք սովորում Ռուբէն Գրիգորեանի մօտ, ընտիր մի ջուրթակահար, որը յետագային դարձաւ Թեհրանի երաժշտանոցի տեսուչը եւ քաղաքի սիմֆոնիկ նուագախմբի վարիչը: Վահիկը արտակարգ համարում եւ յարգանք ունէր նրա հանդէպ:

Սակայն կեանքը ֆիզիկապէս բաժանեց մեզ, բայց հոգեպէս միշտ կապուած մնացինք: Չանագան առիթներով հանդիպումներ էինք կազմակերպում, թարմացնում մեր անցեալի յուշերը եւ հնարաւորին չափով ապահովում յաջորդ հանդիպումը:

Հեռախօսով ստացայ իր մահուան լուրը. նաեւ որոշ մանրամասնութիւններ եւ յատկապէս իր արժանիքների մասին գնահատականներ լսեցի Լուս Անջելեսի Իրանեան ձայնասփիւռից:

Ինձ առաջարկեցին գրել նրա մասին: Վահէի երաժշտական արժանիքը ներկայացնելը իմ կարողութեան սահմաններից դուրս էր: Բարեբախտաբար ստացայ Reno Gazette Journal օրաթերթի Սեպտեմբեր 23ի համարը, ուր Սքաթ Փալքները (Ռինոյի Սենեկային նուագախմբի գործադիր վարիչ-ղեկավարը) իր հակիրճ, բայց համապարփակ մահուանականով ներկայացրել էր նրան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Լուս Անջելես

Ճամփորդ

Վահեկ Բաղդասարյան

Թանար Փանոսյան

Հայերեն առածանի

زيانزدهای ارمني

تالیف تمار بانوسیان

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՇՆԵՐ

Ձուրն ընկածը անձրեւից չի վախենա:

Մայրը չի ճռռում, սայլորն է ճռռում:

Մատկած էշի է ման գալիս պայտերը հանի:

Մար ու ձոր՝ տերտերի փոր:

Մարը սարին չի հանդիպի, մարդը մարդուն կհանդիպի:

Մերը սովորն է կերել, թանը՝ մոլորը:

Միրտը սփռոց չէ, որ ամեն մարդու առաջ բացես:

Մոխ որ չես կերել, բերանդ ինչո՞ւ է մրմռում:

Մտի ոտքերը կարճ են:

Մուտ ճգնավոր է դարձել, վանքի հավերն է ուտում:

Մեւ հավն էլ է սպիտակ ձու ածում:

Մեւին սապոնն ինչ անի, խեւին խրատն ինչ անի:

Վարդապետին ասին,- որդիդ մեռնի,- ասաց,- որդի չունեմ, բայց բառդ բառ չէ:

Վերել թքեմ հոնքս է, ներքել թքեմ մորուքս է:

نگاهی به تاریخ ارمنیان ایران

دکتر ادیک باغداساریان

تئاتر ارمنی ایران (۱)

تئاتر یکی از مهمترین زمینه های فرهنگی ارمنیان بویژه در ایران بوده است. اگر چه تئاتر ارمنی ایران بصورت حرفه ای نبود و نمی توانست باشد، زیرا نمی توانست به عنوان حرفه و پیشه زندگی دست اندرکاران را تامین نماید لذا کلیه فعالیت های نمایشی ارمنی در ایران از روی عشق و علاقه و خدمت به فرهنگ بوده اند و در این راستا کارهای بسیار زیبایی انجام گرفته است. لازم به ذکر است که اکثر مدارس ارمنی در ایران دارای بخش نمایشی بوده و دانش آموزان با هدایت آموزگاران دلسوز خود فعالیت های خوبی انجام داده اند.

تئاتر ارمنی در سال ۱۸۷۸ در تهران پدید آمد. آنگاه انجمن ها و گروه های نمایشی در رشت، تهران، تبریز، جلفای نو و مناطق ارمنی نشین ایران بصورت آمانور تشکیل شدند. در برخی از نمایش های آنها هنرپیشگان ارمنی قفقاز نیز شرکت داشتند.

در سال های ۱۸۹۰-۱۸۸۸ گروه سافرازیان در تبریز و تهران ظاهر شد. شخصیت های نامی ارمنی در تئاتر مانند آلبلیان، مانولیان، سیرانوش، وسکانیان، آرمینان- دوریان، ژاسمن، هوانیسیان و غیره نمایش هایی در ایران برگزار کردند.

چهره های سرشناسی چون مانوئل ماروتیان، هایک گاراگاش، موشغ سارواریان، آقامالیان و دیگران نقش بسزایی در ترویج و پیشرفت تئاتر ارمنی در ایران ایفا نمودند.

واهان آقامالیان پس از مدتی که در صحنه نمایشی تبریز ظاهر شده بود در سال ۱۹۲۹ برای همیشه به تهران منتقل شد و فعالیت های نمایشی خود را در این شهر ادامه داد. او همچنین سالهای متمادی با گروه آواز «کومیتاس» همکاری نمود.

ورتانس پایازیان سهم بسزایی در ترقی تئاتر ارمنی ایران دارد، او در سال ۱۹۳۴ به هنرپیشگان ارمنی و ایرانی جهت فراگیری هنر اجرایی یاری فراوان داد.

همانگونه که اشاره شد کانون اصلی تئاتر تئاتر ارمنی همانا مدارس ارمنی بودند. اکثر مدارس ارمنی دارای گروه های تئاتر و انجمن های فرهنگی بودند. با این حال زمانی که رضا شاه مدارس ارمنی را تعطیل کرد ترقی تئاتر ارمنی نیز کند و متوقف گردید. اما با تبعید دیکتاتور بار دیگر با گشایش مدارس فعالیت های تئاتری نیز آغاز و گسترش یافتند.

شاهن ساکیسیان به عنوان پایه گذار تئاتر نوین ایران در زمینه فعالیت های نمایشی ارمنی نیز تلاش بسیاری نمود. در تهران، تبریز و جلفای نو و مناطق دیگر به ترتیب تاریخ تئاتر ارمنی پدید آمد.

تئاتر و سینمای ارمنی در تهران

تئاتر ارمنی در سال ۱۸۷۸ در تهران پدید آمد. گروهی جوان در منزل شخصی بنام ماناس آبر اقدام به نمایش «اوستا پتروس» و «دو گرسنه» نمودند، سپس به منزل هوسپ تادئوسیان منتقل شده سپس «شوشانیک» را اجرا کردند.^۱ در سال ۱۸۸۰ صحنه نمایش در مدرسه ارمنی دروازه قزوین ساخته شد. در سال ۱۸۸۱ «انجمن دوستداران تئاتر ارمنی» در تهران تشکیل گردید. هدف آنها گسترش کار نمایش و گردآوری منابع مالی جهت کمک به مدارس ملی مختلط ارمنی بود.

از اعضای فعال انجمن یاد شده باید سیمولوف پتروسیان، غوکاس غوکاسیان، نرسس خان، هاروتیون مارتیروسیان، هوسیک پایازیان و دیگران را نام برد که اعضای مؤسس انجمن بودند.^۲

از اعضای دیگر انجمن باید هوانس ماسهیان، آودیس قربگیان و هوانس توماسیان را یاد نمود.^۳ تا سالهای دهه ۱۹۰۰ بیس هایی چون «شوشانیک»، «آرشاک دوم»، «نرسس بزرگ»، «زمینهای سیاه» و غیره به صحنه رفت.

^۱ - سالنامه ارمنی ایران. ۱۹۲۹. ص ۳۹۷-۳۹۵.

^۲ - همانجا. ص ۳۹۶.

^۳ - آرسن مامیان. چهره های سرشناس تئاتر ارمنی در ۵۰ سال گذشته. تهران: ۱۹۸۵.

ص ۲۱.

در دهه ۱۹۲۰ چهره های سرشناس تئاتر ارمنی برای اجرای نمایش به ایران آمدند از جمله آلبلیان، مانولیان، وسکانیان، سیرانوش، آرمینان- دوریان، آروس وسکانیان، ژاسمن و غیره. دکتر جنتی عطایی در کتاب خود از افراد دیگری نیز یاد کرده است از جمله آقابابیان، کستانیان، آرسنیان، تریان، هایک گاراگاش، ماروتیان، یقیکیان و استیان و اضافه می کند که «... آنها لهجه فارسی خاصی را وارد نمایش ایران کردند که در میان هنرمندان جوان رواج یافت...»^۴

در سالهای بعد چهره های دیگری به صحنه نمایش ارمنی وارد شدند از جمله خانم واروتو (لالا) و آرتو تریان(۱۹۱۶)، در سال ۱۹۱۶ انجمن یاد شده منحل شد و هایک گاراگاش «انجمن تئاتر» را بنیان گذاشت که دارای سالن و صحنه نمایش در لاله زار بود، لیکن عمر طولانی نداشت و بزودی منحل گردید.^۵ در سالهای ۱۹۱۹-۱۹۱۶ هوانس توماسیان از دست اندکاران نمایش ارمنی بود.^۶

در دهه های ۱۹۳۰-۱۹۲۰ در جوار «انجمن دانش آموزان پیشین مدرسه مختلط هایگازیان تهران» گروه تئاتری تحت عنوان «استودیوی دراماتیک» به رهبری آرتو تریان فعالیت می کرد. آخرین نمایش اجرا شده در سال ۱۹۳۷ پيس «ارویل آگوستا» توسط مانوئل ماروتیان بود. بعد از آن اجرای نمایش به زبان ارمنی توسط حکومت رضا شاه ممنوع شد.^۷

زندگی تئاتری بعد از سال ۱۹۴۲ از سر گرفته شد. در ۱۹۴۴ «گروه هنرپیشگان دراماتیک ارمنی تهران» و در ۱۹۴۵ گروه «شانته» تاسیس شدند.

در سال ۱۹۴۵ به همت شعبه انجمن بیمارستان ارمنی فریدن در تهران در سینما «نادری» پيس «کورادو» به صحنه رفت که مورد استقبال شدیدی دوستداران تئاتر قرار گرفت.^۸

در سال ۱۹۵۰ در سینما «فردوسی» تهران پيس «آرمونهی» اثر آلکساندر شیروانزاده نویسنده شهیر ارمنی به کارگردانی هراوند استیانیان به زبان فارسی روی صحنه رفت. در این نمایش هنرپیشه معروف ارمنی ایرن زازیان شرکت داشت. درام را آندانیک هوانیسیان ترجمه کرده بود و غیر از آن کارهای دیگری چون «بر روی ویرانه ها»، «روح شریب» و غیره را نیز ترجمه کرده بود که در سینما «گیلان» رشت به صحنه رفت.

سپس گروه تئاتر «سوندوکیان» در سال ۱۹۴۷، «گروه تئاتر هنر دوستان جوان ارمنی تهران» (۱۹۵۱)، گروه تئاتر «آدامیان» (۱۹۵۲) تشکیل شدند که نمایشهایی در سینما «پارس» تهران اجرا کردند.^۹

«گروه دراماتیک ارمنی تهران» در سال ۱۹۵۵، گروه «شانته» (تاسیس ۱۹۵۵) در ۱۹۵۶ پيس «چارشله آرتین آقا» اثر پروانده آوتیان (به کارگردانی واهان آقامالیان) و «سه دزد» و «عذاب وجدان» اثر دیاجنکو را به صحنه بردند.

آنگاه گروه تئاتر «آرمن» وابسته به سازمان فرهنگی- ورزشی آارات، «گروه تئاتر شاهن ساکیسیان»، (۱۹۸۲)، «تئاتر مردمی ارمنی» (۱۹۷۹)، گروه تئاتر انجمن ملی و فرهنگی ارمنیان ایران (۱۹۷۹) تشکیل شدند و گروه تئاتر «مگردیچ ناشجیان» در ۱۹۸۵ آثاری از رافی چون «ساموئل» و در ۱۹۸۹ «خاتابالا» را به صحنه برد.

نامدارترین گروه های تئاتر ارمنی تهران بشرح زیرند:

گروه تئاتر کستانیان تاسیس ۱۹۲۲ در تهران

تئاتر مردمی ارمنی تاسیس ۱۹۷۹ تهران

گروه تئاتر شاهین سارکیسیان. تاسیس ۱۹۸۲

تئاتر اجرایی ارمنی. تاسیس ۱۹۸۹.

گروه های تئاتر وابسته به سازمان فرهنگی ورزشی آارات از ۱۹۴۴ تا

امروز

گروه تئاتر آرمن تاسیس ۶۱-۱۹۶۰ توسط شاهین سارکیسیان

گروه تئاتر انجمن فرهنگی ارمنی سیان. تاسیس ۱۹۶۴

گروه تئاتر انجمن ملی و فرهنگی ارمنیان ایران. تاسیس ۱۹۷۹

^۴ - ابوالقاسم جنتی عطایی. بنیاد نمایش در ایران. تهران: ۱۳۳۳. ص ۶۷.

^۵ - سالنامه ارمنی ایران. ۱۹۲۹. ص ۳۹۶.

^۶ - آرسن مامیان. منبع یاد شده. ص ۲۳.

^۷ - آرسن مامیان. منبع یاد شده. ص ۲۵.

^۸ - رونامه آلیک. ۲۳ فوریه ۱۹۴۵.

^۹ - روزنامه آلیک. ۳۰ ژانویه ۱۹۵۶.

تَرِنْدِز

نویسنده: هویک وارنومیان

مترجم: اما بگی جانیان

جشن «ترندز» در مناطق مختلف با نامهای مختلف از جمله «تندلش»، «ترارینج - ترارینج» و غیره داشت. کلیسای آرامنه آنرا «تراند آراج» که به معنی استقبال از حضرت مسیح (ع) نامیده است. این جشن را آرامنه در طی هزاران سال همیشه در شب ۱۳ فوریه جشن گرفته اند. کلیسا «ترندز» را شکل تغییر یافته «تراند آراج» می داند. اما بسیاری بر این عقیده اند که جشن «ترندز» و نام آن به دوران قبل از مسیحیت برمی گردد.

این جشن مطابق تفسیر و تعبیرهای مختلف به خدایان گوناگون نسبت داده می شود. برخی از پژوهشگران بر این باورند که «ترندز» جشن «واهاگن» خدای جنگ بوده است. برخی دیگری گویند که آن با پرستش آتش در ارتباط است. بهر حال «ترندز» سمبل بیداری طبیعت بوده است. هدف اصلی جشن «ترندز» این بوده که بوسیله آتش بر روی سرما و یخبندان زمستان تاثیر بگذارند و بر گرمای خورشید با روش سحر و افسون بیافزایند و به زمستان یادآور شوند که باید جایش را به بهار بدهد. در واقع همان پیام را دارد که جشن سده ایرانیان، که اول با بهمن و مصادف با ۲۱ ژانویه برگزار می شود که بقول چهلمین روز زایش خورشید، مهر است بدین دلیل آنرا «چله» می گویند.

با گذشت زمان اندیشه فال گرفتن در مورد کشت و زارع، و بطور کلی سال اقتصادی و تولید نسل بوسیله آتش «ترندز» ژرفای بیشتری پیدا می کند. شاهد بارز این مدعی کثرت خوراکی ها، دانه ای و غذاهای پخته شده از آنها در این روز و نقش مهم تازه عروسان و تازه دامادها در این جشن می باشند. خاکستر برگرفته از آتش «ترندز» را در چهار گوشه خانه می ریختند تا اینکه خانه پر برکت باشد. آنرا زیر مرغ کُرچ می ریختند تا اینکه جوجه ها صحیح و سالم از تخم بیرون آیند.

دود آتش را به پلک های چشم می مالیدند تا اینکه دیده شان تیز شود. زنان نازا بخشی از لباس زیر خود را با این آتش می سوزاندند بامید باردار شدن. برای اینکه وضع حمل راحت و بدون مشکل انجام شود خاکستر «ترندز» را در آب ریخته بخورد زائو می دادند. زنان خانه دار خاکستر را زیر مرغهایشان می ریختند تا آنها تخم بیشتری بگذارند، و در بهار این خاکستر را در کشتزار می پاشیدند تا اینکه موشها صدمه نرسانند.

با در نظر گرفتن جهت دود آتش «ترندز» حاصل خیر بودن و برعکس آنرا تعیین می کردند. بدین ترتیب که اگر دود بسوی جنوب و یا خاور حرکت می کرد سالی پر برکت در انتظار بود، اما اگر بسوی شمال و یاختر جهت گیری می کرد، سالی نکبت بار در انتظار بود.

هنگام روشن کردن آتش داد و فریاد راه می انداختند تا اینکه سگ ها بهراسند و از آنجا فرار کنند. و معتقد بودند که خیر و برکت از راستای فرار سگ ها خواهد رسید. علاوه بر این جهت دود آتش این موضوع را روشن می کرد که عروس و یا داماد از کدام سوی خواهند آمد. برای اینکه بدانند که در آن سال فراوانی روغن تا چه اندازه خواهد بود، هنگام روشن کردن آتش سارهای در حال پرواز را می شمارند و اگر زیاد بود می گفتند روغن در آن سال فراوان خواهد بود.

در مورد «ترندز» در حافظه عام مردم داستانهای مختلفی حفظ شده که در کتاب «زباننامه آرارات» به رشته تحریر درآمده است. در اینجا «ترندز» بطور جالبی توضیح داده شده است. می دانیم که در زبان اولیه هند و اروپایی «اتر» (Atr) در زبان ارمنی بصورت «آیر» (Ayr) مصدر آن «آیرل» (Ayrēl) به معنی سوختن است. بنابراین بخش اول کلمه «اتر» به معنی آتش است و بخش دوم آن یعنی «دز» (Dez) بمعنی توده می باشد. با در نظر گرفتن ظاهر جشن «ترندز» همه چیز روشن و واضح می نماید.

و اما ماهیت جشن چیست؟ ما ضمن توضیح درباره کلمه «ترندز» در مورد «ن» معرفه ۱۰ چیزی نگفتیم ولی این علامت معرفه بدان معنی است که ما با یک آتش مشخص سروکار داریم. و آن آتشی است که با شعله درد زایش خدایی شعله ور شده که یادآور واهگان خدای جنگ و پیروزی است. بر اساس میتولوژی آراراتی وی هر ۱۰ هزار سال یک بار در کره خاکی زاده می شود. او به کره زمین نزول می کند تا آژدهای غیر آریایی و شرور را نابود کند و زمین را از لوث وجود کثیف آن با سیلاب شستشو دهد.

توصیف زایش تاثیر انگیز واهگان را < پدر تاریخ> ارمنی موسس خورناتسی برای آیندگان حفظ کرده است. بنا به روایات «آریی مان» با نی شعله ور آتش را روشن می کنند که همان آتش «ترندز» است.

هنگام جشن مردم توسط آتش متبرک می شوند و در آنها احساس آفرینش الهی ترمیم شده و نیرومند می شوند. زایش واهگان ۴۰ روز طول می کشید. طبق روایت توده آتش خدایی تا ۴۰ روز روشن می ماند. آریایی ها که از آتش نیرو گرفته بودند در انتظار زایش واهگان دور آتش می خوانند و می رقصیدند. تازه عروسان از روی آتش ایزدی می پریدند تا اینکه پسروانی همچون واهگان بدنیا بیآورند.

زمین و آسمان که درگیر درد زایمان ایزدی واهگان بودند در ۴۰ مین روز او را بدنیا می آورند که مصادف با اولین روز ماه «ارگ» است. محاسبات گاه شماری نشان می دهد که این روز مطابق با تساوای شب و روز در فصل بهار یعنی آغاز بهار است.

پس از پذیرش مسیحیت کلیسای حواری ارمنی «ترندز» را هم مانند سایر جشن های قبل از مسیحیت با جشن های مسیحی تطبیق داده است. رهبران کلیسا در این مورد انعطاف پذیری از خود نشان داده اند. چون بخوبی درک کرده اند که جشن های این چنینی که از ژرفای وجود ملت بر می خیزد نمی توان با زور و فشار مانع برگزاری آنها شد و یک چنین اقدامی برابر با پیکار بر علیه هویت ملی است. و اما مطابق سنت کلیسا وقتی حضرت مسیح ۴۰ روزه می شود، یوسف و حضرت مریم او را به معبد می برند. پیر مردی با ایمان به نام سیمون نذر بسته بود تا ناجی را ببیند و بعد دارفانی را بدرود بگوید. وقتی حضرت مسیح را می بیند می فهمد که هم اوست که می بایست بعنوان ناجی انسان و نور می آمد و باستقبال آنان می شتابد. از دیدگاه مسیحیت از همین جا هم اصطلاح «تر اند آراج» یعنی باستقبال صاحب وجود آمده و پیام جشن به استقبال حضرت مسیح رفتن می باشد.

این جشن در عین حال اندیشه با آتش به استقبال مسیح ۴۰ روزه رفتن مرتبط است. کلیسای رسولی ارمنی این جشن را در شب ۱۳ فوریه برگزار می کنند که با در نظر گرفتن اینکه زاد روز مسیح در ۶ ژانویه جشن گرفته می شود. بنابراین درست در همین روز ۴۰ روزه می شود.

از دیدگاه کلیسا پیام آتش، تبرک است. زیرا حضرت مسیح فرموده است «من نور جهان هستم و هر کسی که بدنبال من می آید از میان تاریکی قدم بر نمی دارد، بلکه نور زندگی را می پذیرد».

زنان پا به سن صبح «ترندز» بعد از بازگشت از کلیسا با شیر، شیره انگور و یا شکر از آرد گندم برشته خوراکی مخصوص این روز یعنی «پوخیند» تهیه می کنند و با آن گلوله های کوچک درست کرده میان اعضای خانواده و نیز بین کسانی که دور آتش جمع می شوند تقسیم می کنند. در این روز اقوام و خویشان تازه عروس و داماد به دیدار یک دیگر می روند و هدایایی هم با خود می برند از جمله گندم برشته، گردو، کشمش و غیره ... شامگاهان این خانواده ها در حیاط شان آتش روشن می کنند و بطور سنتی هیزم آتش را تازه داماد تهیه و روشن می کردند.

با همراهی زن ساقدوش، مادرشهر و خواهر شوهرهای عروس به حیاط می آیند و جشن و پایکوبی در گرد آتش شروع می شود. وقتی آتش کمی فرو می نشست، پریدن از روی آتش آغاز می شد. این حق تازه عروس بود که قبل از همه از روی آتش بپرد و سپس زنان نازا با مید باردار شدن ضمن سوزاندن کناره لباس زیریشان از روی آتش می پریدند. سپس مردان به نیت سلامتی و دور بودن از «درد و بیماری» و آخر سرهم کودکان از روی آتش می پریدند.

در سالهای آخر کلیسای حواری ارمنستان «ترندز» را بعنوان تبرک و نیایش تازه عروسان و دامادها اعلام کرده است. در واقع مراسم و جشن هایی که در گذشته مردم آنرا گرامی می داشتند احیا می شود. مراسم و سنن «ترندز» تا اوائل قرن بیستم بی کم و کاست حفظ شده بود و مردم دقیقاً از آن پیروی می کردند. اما اکنون می توان گفت که عمدتاً همان مراسم روشن کردن آتش پابرجا مانده است و مردم با پریدن از روی آتش امیدوارند که از بیماری و شر رهایی خواهند یافت. سنت هدیه دادن به نو عروسان نیز حفظ شده است.

1. Eçə 1 3 [ə]. [ə] 2. [ə] 3. [ə] 4. [ə] 5. [ə] 6. [ə] 7. [ə] 8. [ə] 9. [ə] 10. [ə] 11. [ə] 12. [ə] 13. [ə] 14. [ə] 15. [ə] 16. [ə] 17. [ə] 18. [ə] 19. [ə] 20. [ə] 21. [ə] 22. [ə] 23. [ə] 24. [ə] 25. [ə] 26. [ə] 27. [ə] 28. [ə] 29. [ə] 30. [ə] 31. [ə] 32. [ə] 33. [ə] 34. [ə] 35. [ə] 36. [ə] 37. [ə] 38. [ə] 39. [ə] 40. [ə] 41. [ə] 42. [ə] 43. [ə] 44. [ə] 45. [ə] 46. [ə] 47. [ə] 48. [ə] 49. [ə] 50. [ə] 51. [ə] 52. [ə] 53. [ə] 54. [ə] 55. [ə] 56. [ə] 57. [ə] 58. [ə] 59. [ə] 60. [ə] 61. [ə] 62. [ə] 63. [ə] 64. [ə] 65. [ə] 66. [ə] 67. [ə] 68. [ə] 69. [ə] 70. [ə] 71. [ə] 72. [ə] 73. [ə] 74. [ə] 75. [ə] 76. [ə] 77. [ə] 78. [ə] 79. [ə] 80. [ə] 81. [ə] 82. [ə] 83. [ə] 84. [ə] 85. [ə] 86. [ə] 87. [ə] 88. [ə] 89. [ə] 90. [ə] 91. [ə] 92. [ə] 93. [ə] 94. [ə] 95. [ə] 96. [ə] 97. [ə] 98. [ə] 99. [ə] 100. [ə]

در زبان ارمنی حرف «ن» علامت معرفه است.

Լույս են տեսել

Էդիկ Բաղդասարյանի նոր գրքերը

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը 10 ՀԱՏՈՐՈՎ
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը 7 հատորով

Հայ-պարսիկ դարավոր բարեկամությունը – (Պարսկերեն) و ارمنیان (Պարսկերեն)

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը՝

(պարսկերեն) 2 ՀԱՏՈՐՈՎ 2014 թ. – جلد اول و دوم (Պարսկերեն)

Աղվանք, Աղբրեջան, Ոճրագործություն և Ծավալապաշտություն

(Պարսկերեն) اران، آذربایجان، جنایت و توسعه طلبی

Հայ Գրականության Պատմություն 3 հատորով (Պարսկերեն) 3 جلد (Պարսկերեն)

Հայկական հարցը, հնագույն շրջանից մինչև մեր օրերը, 2 հատորով (Հայերեն)

شاهنامه و منابع ارمنی (Պարսկերեն) և հայկական աղբյուրները (Պարսկերեն)

Կոմիտասը և Հայ դասական երաժշտության ձևավորումը (Պարսկերեն)

کومیتاس و شکل گیری موسیقی کلاسیک ارمنی

Գիքորը, անգլերեն, 2014 թ., تورونتو, 2014 թ., انگلیسی, اثر هوانسی تومانیان بر گردان

Հոդվածների ժողովածու, Հատեր Ա,Բ- Պարսկերեն

گزیده مقاله های فارسی ادیبک باغدادساریان، جلد ۱ و ۲، تورونتو، ۲۰۱۴

Հոդվածների ժողովածու, Հատեր Գ, Հայերեն

گزیده مقاله های ارمنی ادیبک باغدادساریان، جلد سوم، تورونتو، ۲۰۱۴

Հայ գրականության ընտրանի (Անգլերեն և պարսկերեն) Տորոնտո, 2014.

گزیده نثر و نظم ادبیات ارمنی، برگردان فارسی و انگلیسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

Ակնարկ Պարսկերենի Ուղղագրության, (Պարսկերեն) Տորոնտո, 2014.

نگاهی بر شیوه نگارش فارسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

Թարգմանության մասին (Պարսկերեն), Տորոնտո, 2014

نگاهی بر فن ترجمه، فارسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

Հայոց ցեղասպանության Պատմություն, (Պարսկերեն), Տորոնտո, 2014

تاریخ نژادکشی ارمنیان، فارسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو ۲۰۱۴

Հայկական Հարցի Մանիֆեստ The Armenian Question Manifesto

تاریخ جامع ارمنیان ایران در دو جلد، جلد ۱، ارمنی – تورونتو، ۱۳۹۴

Իրանահայ Համայնքի Ամբողջական Համառոտ Պատմություն, 2 հատորով, հատոր 1 և 2, Տորոնտո, 2015:

Edic Baghdasarian, The History of the Armenians in Iran, Two volumes, Vol. 1-2, in Armenian, Toronto, 2015.

تاریخ جامع ارمنیان ایران در دو جلد، ارمنی – تورونتو، ۱۳۹۴

Անանիա Շիրակացի, Մաթեմատիկա, Պարսկերենի թարգմանեց Էդիկ Բաղդասարյանը, Տորոնտո, 2015:

Anania Shirakatsi, Mathematics, translated into Persian by Edic Baghdasarian, Toronto, 2015.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند سده ۷ میلادی، ریاضیات، ترجمه ادیبک باغدادساریان، تورونتو ۱۳۹۴.

Անանիա Շիրակացի, Տիեզերագիտություն, Պարսկերենի թարգմանեց Էդիկ Բաղդասարյանը, Տորոնտո, 2015:

Anania Shirakatsi, Cosmography, translated into Persian by Edic Baghdasarian, Toronto, 2015.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند سده ۷ میلادی، کیهانشناسی، ترجمه ادیبک باغدادساریان، تورونتو ۱۳۹۴.

History of Mathematics in Armenia, in English, by Edic Baghdasarian (Ed. Germanic), Toronto, 2015

Մաթեմատիկայի Հայաստանում (Անգլերեն), աշխատասիրեց Էդիկ Բաղդասարյանը (Էդ. Գերմանիկ), Տորոնտո,

2015:1394 (انگلیسی) کانادا (تورونتو-کانادا) تاریخ ریاضیات ارمنیان، نگارش ادیبک باغدادساریان (ا.گرمانيک) تورونتو-کانادا (انگلیسی) 2015:1394

Պատվիրելու համար դիմել www.Edic-Baghdasarian.com, edbagh@yahoo.com կամ 1-818-627-8643